

FRANSIZ İŞGAL DÖNEMİ MERSİN BELEDİYE BAŞKANI AHMET HALLAÇ'IN ANILARI

Dr. Kemal ÇELİK*

ÖZET

Ahmet Hallaç, Birinci Dünya Savaşı sonrasında, 1919-1922 yılları arasında, Mersin Belediye Başkanlığı yapmıştır. Bu dönem İngiltere ve Fransa'nın Mersin ve yöresini işgal ettikleri yıllara rastlamaktadır.

Ahmet Hallaç, 1911'de Mersin Belediye a'zâlığına seçildiği dönemden itibaren yazmaya başladığı anılarında, yaptığı hizmetleri belirtmiş, 1909 Adana Ermeni Olayları'nı organize etmek için Süleymanlı (Zeytun) Ermeni Patriği'nin Mersin Ermenileri'ne yazıp gönderdiği mektuptan söz etmiştir.

Daha sonra Fransız işgali yıllarında (1918-1919), Belediye Başkanı seçildiğini, yeni yollar açtırıp, hastahane temeli attırdığı, memur maaşlarını ödemediği gibi bilgiler vermektedir.

Ahmet Hallaç, Belediye Başkanlığı döneminde, Fransa'nın Mersin İşgal Komutanı ile Ermeni komitecilerin sürekli baskı ve tehditlerine rağmen, isteklerini yerine getirmediğini, ABD ve Batılı devletlerin manda ve himaye konusunda yaptıkları oylama için Fransa'yı değil, Türk yönetimini tercih eden bir belge hazırlayıp verdiğini, Ermeniler'in Mersin'e kendi bayraklarını asmak konusundaki girişimlerine engel olduğunu, Mustafa Kemal Atatürk'e ve Kuva-yı Milliye'ye doğrudan ve dolaylı hizmetlerde bulunduğunu yazmıştır.

Ahmet Hallaç, Hatay'ın Türkiye'ye katılması konusunda da hizmetlerinden söz etmektedir. Ayrıca; çok partili siyasî hayata geçiş dönemlerinde Serbest Cumhuriyet Fırka (Parti) ve Demokrat Parti için çalıştığı anılarında yer verdiği bilgilerdir.

Anahtar Kelimeler

Ahmet, Mersin, Fransa, İşgal, Ermeniler.

* Başkent Üniversitesi ATAMER Öğretim Görevlisi.

MEMOIRS OF AHMET HALLAÇ, MAYOR OF MERSİN DURING FRENCH OCCUPATION

ABSTRACT

Ahmet Hallaç was the Mayor of Mersin in the post World War I period between 1919-1922, when Mersin and its vicinity were occupied by England and France.

In his memoirs, which he began to write as of 1911, when he was elected a Member of Town Council, Ahmet Hallaç tells about the services he rendered. His Memoirs also include a letter by the Armenian Patriarch of Süleymanlı (Zeytun), which was written in order to organise the 1909 Adana Armenian Events.

Later on, in his memoirs, Ahmet Hallaç tells us that he was elected the Mayor during the French occupation (1918-1919) and that he paved new roads, laid foundations of a hospital and paid the unpaid salaries of Municipal officers.

Ahmet Hallaç mentions in his memoirs that he didn't give in to the constant demands of Commander of French Occupation Army and Armenian rebels and turned down their demands, in spite of the continuous pressure and threats. He also points out that in the voting conducted by USA and Western countries, he preferred the Turkish administration to France in terms of mandate, Ahmet Hallaç wrote that he objected to the Armenians demand for hoisting the flag and rendered services to National Forces and Mustafa Kemal Atatürk, both directly and indirectly.

Ahmet Hallaç also tells us about his efforts for the integration of Hatay to Turkey. Moreover, he says that he actively took part in the activities of Free Republican Party and the Democratic Party during the transition to multi-party system.

Key Words

Ahmet, Mersin, France, Occupation, Armenians.

Ahmet Hallaç¹ ve Anı Defteri Hakkında

Ahmet Hallaç²

İbrahim oğlu Ahmet Hallaç 1876'da Mersin'de dünyaya gelmiştir. Babası İbrahim Bey, Osmanlı Devleti zamanında Aşar Mültezimliği³ görevinde bulunmuştur. Devletin vergisini toplaması için emrine belirli sayıda asker verildiği belirtilmektedir. Aynı zamanda çiftçilikle uğraşan İbrahim Bey'in, Seferberlik'te askere erzak yetiştirmesi için de emrine 15 asker verildiği ifade edilmiştir.

Ahmet Hallaç'ın ilk eşinden olma kızları Nazire ve Sıdika, ikinci eşi Kâtibe Hanım'dan oğulları İbrahim Bedi, Cevdet (erken ölmüş), Zekeriya ve kızı Ganime. Ölen ikinci eşinin kızkardeşi Kerime Hanım'dan, oğulları Fethi, İbrahim Ethem, Fahri, Selâhattin, Rüknettin ile kızları; Nebiha, Fatma, Selvet, Belkıs, Muteber dünyaya gelmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Fransızlar'ın Mersin'i işgali sırasında 1919-1922 yılları arasında Mersin Belediye Başkanlığı yapan Ahmet Hallaç, bu görevi sırasında Millî Kuvvetlerin yiyecek ihtiyacının sağlanmasına katkılarda bulunmuş ve istihbarat görevini de sürdürmüştür.

Bu istihbarat (haber alma ve ulaştırma) görevine ait bir olay şöyledir: Bir gün, Fransızlar odun kestirmek üzere bir müfreze göndermeyi kararlaştırırlar. Ahmet Hallaç vasıtasıyla bu müfrezenin geleceği yeri ve zamanı öğrenerek pusu kuran Millî Kuvvetler, bu Fransız müfrezesini yok ederler. Dağdan bekledikleri odunu sağlayamayan ve baskın olayı nedeniyle Ahmet Hallaç'tan şüphelenen Fransızlar, odun ihtiyaçlarını gidermek için, bahçesindeki ağaçları keserek Ahmet Hallaç'ı cezalandırırlar.

Ahmet Hallaç'ın, Millî Kuvvetlere desteği konusunda çarpıcı bir örnek ise şöyledir: Mustafa Kemal Atatürk'ün bindiği aracın lâstiği Ulukışla'da

¹ Bk. Resim, 1919-1922 tarihi **Ahmet Hallaç**'ın Belediye Başkanlığı yaptığı yılları göstermektedir.

² Bu bilgiler Ahmet Hallaç'ın oğulları **İbrahim Ethem Hallaç** ve **Fahri Hallaç**'tan alınan bilgilerden derlenmiştir. Kemal Çelik.

³ Osmanlı Devleti döneminde, bir köy veya kasabadan toplanması gerekli vergiyi devlete taahhüt ederek taksitle ve nakit olarak götürü usulü ödemeye **iltizam**, vatandaşın devlet adına topladığı belirli miktar vergiyi ödedikten sonra, ödemesi gereken götürü vergi dışındaki miktar kendisine kalan müteahhide ise **mültezim** denirdi.

patlar. Mersin Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti bir lâstik temin eder fakat, göndermek konusunda sıkıntı çeker. Ahmet Hallaç, Karaduvarlı Ahmet Çalış aracılığıyla ve bir saman çuvalı içinde lâstiği Karaduvar'a gönderir. Gudubes Kalesi'ndeki bir Millî Kuvvetler müfrezesine teslim edilen lâstik, Millî Kuvvetler tarafından Ulukışla'da Atatürk'e ulaştırılır. Bunun üzerine, Atatürk'ün, Ahmet Hallaç'a bir teşekkür mektubu gönderdiği ifade edilmektedir.

Millî Mücadele sona erdikten sonra, Cumhuriyet döneminde, Ahmet Hallaç, çiftçilikle uğraşmıştır. 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası (Partisi)'ni kuran Ali Fethi Okyar, Mersin'e gelip Ahmet Hallaç ile görüşerek Serbest Cumhuriyet Fırkası Mersin İl Şubesi'nin kuruluşunda görev almasını ister. Ahmet Hallaç, Serbest Cumhuriyet Fırka Mersin İl Başkanı olur. Daha sonra partiyi kapatma kararı alan A. Fethi Okyar, Ahmet Hallaç'a bir telgraf çekerek partinin faaliyetine son verme kararı aldığını bildirir.

Çiftçilik yanında pamuğu işleyen çırçır-prese fabrikası ile un ve bulgur değirmeni de işleten ve ticaretle uğraşan Ahmet Hallaç, pamuk ticaretinde (ürün yetişmeden önce satılması anlamına gelen) alivre satışı işinde başarılı olamamıştır. Çiftçilikle uğraşını sürdüren Ahmet Hallaç, 1959 yılında bir mide kanaması sonucu vefat etmiştir.

Anı Defteri'nin Yazılması ve İçeriğinin Özeti

Söz konusu anı defteri, Mersin'de yaptığım araştırmalar sırasında, yakın bir arkadaşım tarafından yayınlanması dileğiyle bana verilen, altmış sahifelik, yılların etkisiyle kapağı kirlenmiş, bildiğimiz basit bir lise defteridir. Anılar, otuz yedinci sahifedeki ilk üç satıra kadar yazılmış durumdadır. Diğer sahifeler tamamen boş kalmıştır. Defter 15x35 ebadında, beyaz kapaklıdır. Kapak kısmındaki, adı hanesine, belirli belirsiz bir şekilde Ahmet Hallaç adı yazılmıştır. Ahmet Hallaç, belli bir ad vermediği anı defterine, anılarını büyük bir olasılıkla kendisi yazmamış, bu gün için adı bilinmeyen birine Lâtin harfleriyle yazdırmıştır. Ahmet Hallaç, defteri kendisi yazmış olsaydı, büyük olasılıkla, defter Arap harfleriyle Osmanlıca yazılmış olurdu. Defterin ilk sahifesinde Arap harfleriyle yazılı "**Muhterem Genç Şeref**"⁴

⁴ Adana Batı (Mersin) Cephesi Teğmenlerinden Şeref Genç (Yılmaz Efe).

hitabı ile başlayan yazı da Ahmet Hallaç'ın yazısı değildir. Muhtemelen, bir komisyon tarafından yazılmış olan **Kurtuluş Savaşında İçel (Mersin)** kitabı komisyon üyelerine bu defterin ulaşmasını sağlayan ve imzası okunmayan bir şahsa aittir. Anılar on beşinci sahife ortalarına kadar dolma kalemle, daha sonra kurşun kopya kalemle yazılmıştır.

Defterdeki yazıda çok sayıda imlâ hatası bulunmaktadır. Hatalı yazılan kelimelerde harf eksikleri, kelimenin içinde veya sonrasında parantez içine alınarak tamamlanmıştır, tarih=tarih(-i), hadiseler=hadiseler(i) gibi. Yanlış yazılan veya cümledeki anlamına uymayan kelimeler dip notu numarası verilerek düzeltilmişlerdir, iktilali=işgali, kanini=kanun, hıflefinde=hilâfında gibi. Büyük bir hatayla yazılmayan kelimeler aynı bırakılmıştır, sevkidelim=sevkedelim, metro=metre, üzerinde=üzerine, çağırdım=çağırıldı gibi. Bazı kelimelerde ise hatalı yazılan harf veya kelime yerine parantez içerisinde doğrusu yazılmıştır, hatay(n)ı=hatanı, der (dedi) ki(:) b(s)öyleyince=söyleyince, tot(p)lattırmışsın= toplattırmışsın, zararların(ma)=zararlarıma, gibi. Bazı cümleler eksik yazıldığı için parantez içindeki kelime veya kelimelerle tamamlanmıştır, -“Ne istiyorsunuz” (dedim)”. “Bizim esaretimizi temennin (=temin) etmek için (yeterli gücü) yok(mu) ki, bizden imdat istemek (durumunda kalıyor)”, gibi.

Karşılıklı konuşmalarda, karışıklığa yer vermemek ve hangi ifadenin kim tarafından dile getirildiğini belirtmek için -“Niçin hal yerini teslim etmiyorsun(?)” dedi. Ben de(:), örneklerinde olduğu gibi, karşılıklı konuşmalar ayrılmış veya imlâ kuralını uygulamak gayesiyle, hizmetlerin(m)e mukabil mükâfa(a)t(!) verilecekken, örneğindeki gibi, -“...(?) (:), (!) benzeri noktalama işaretleri konulmuştur.

İşgal Dönemi'nde Mersin ve Ahmet Hallaç

1864'te, Elvanlı, Kalınlı ve Göğceli Beldeleri'nin birleştirilmesiyle merkezi Mersin olan Göğceli İlçesi Adana'ya bağlı olarak kuruldu. O zamanlar küçük bir şehir olmakla birlikte, deniz kenarında bir liman olarak önem taşımaktaydı. Doğal şartlar, verimli arazi ve ticaretin etkisiyle, Türklerle birlikte, çok sayıda yerli ve dışarıdan göçen Rum, Ermeni ve diğer Müslüman veya gayrimüslim vatandaşın yaşadığı bir yer olarak hızla gelişmiş, nüfusu artmıştır. 1888'de, Sancak haline getirilen Mersin, bir Fransız

şirketinin Adana-Mersin demiryolu yapımı ve işletme imtiyazını alarak, demiryolunu 1890'da tamamlamasını takiben, daha büyük bir önem kazanmıştır. 1915'te bağımsız bir Mutasarrıflık haline getirilmiştir.

Bu nedenle, Birinci Dünya Savaşı sona ermesi ve 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalanması üzerine, Mersin, Anadolu'nun ilk işgale uğrayan yerlerinden biri olmuştur. İngiltere ve Fransa, daha önce, 9-16 Mayıs 1916'da imzalanan M. Sykes-G. Picot Antlaşması ile Anadolu'nun bir kısmını ve Mersin yöresini paylaşmışlardı. Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesi gereğince, sözde huzur ve güvenliği sağlayacakları iddiasıyla Mersin, 17 Aralık 1918'de İngiliz ve Fransız kuvvetleri tarafından işgal edildi.

İşgali takiben Mersin, Anadolu'nun işgale uğrayan diğer yerlerinde olduğu gibi, sıkıntılı, acılı, üzüntülü günler geçirmiştir. Fransız Yarbay Romieu komutasında karaya çıkan ve Doğu Lejyonu (Legion d'Orient) olarak adlandırılan 1500 kişilik Fransız kuvvetinin 1350'si Suriye ve Lübnan'da Fransa tarafından silâhlendirilerek Fransız üniforması giydirilen, Legion Armenian (**kamavur**, **kamavor** veya **gamavor**) olarak tanınan ve acımasız cinayetler işleyen Ermeni Gönüllü Alayı'na mensuptu.

23 Ocak 1919'da Adana yöresine Genel Vali (Administrateur) olarak atanan Fransız Albay Brémond, 30 Ocak 1919'da Mersin'e geldi, bir gün sonra da Adana'ya geçti. M. Sykes-G. Picot Antlaşması'na gereğince; İngiliz İşgal Komutanlığı yörede askerî yetkiye, Fransız İşgal Komutanlığı ise, mülkî yetkiye sahip olmuşlardı. Brémond, vali yardımcılığı ve kaymakamlıklara gouverneur ünvanı ile askerî komutanlar atadı. Mersin'deki İngiliz İşgal Komutanlığı, Osmanlı yerel yöneticilerinin işlerine pek karışmazken; Fransız İşgal Yönetimi izlediği politikayla Osmanlı yerel yöneticilerini birer kukla durumuna düşürdü. Görevlerinde bırakılan Osmanlı amir ve memurlarına, işgal yönetiminin olmayacak isteklerini yerine getirmeleri yönünde büyük bir baskı uygulandı ve bu isteklere karşı çıkanlar görevden uzaklaştırıldılar. İngiltere ve Fransa'nın, aralarında anlaşarak, 15 Eylül 1919'da imzaladıkları Suriye İtilâfnamesi gereğince, Mersin ve yöresindeki İngiliz kuvvetleri çekildi. Fransız İşgal Komutanlığı yörenin hem mülkî hem de askerî yönetimini devraldı. Bu dönemde, askerî harekâtlarda Ermenilere yer verilmesi yanında, idarî yönden de, yörenin Ermenileştirilmesi için çalışıldı.

İstilacı ve sömürgeci bir zihniyet içindeki Mersin Gouverneur'u Fransız Binbaşı Anfré; etrafına toplanan Ermeni, Rum, Süryani ve diğer Türk ve Türklük karşıtlarıyla Türk toplumunu yalnız bırakıp ezmeye çalıştı. Türk bayrağının asılması yasaklandı. Türklerdeki silâhlar toplanırken, Ermeniler'e silâh dağıtıldı. Etnik farklılıkları öne çıkaran Anfré, çeşitli vaatlerle yöre halkını bölmek, ayrılıkçı faaliyetlerle düşman hale getirmek ve bundan faydalanmak istedi. Her topluma bir cemiyet kurdurarak bu amacını gerçekleştirmek yanında, isteklerini yerine getirmeyen Mersin Belediye Başkanı İbrahim Beyi istifaya zorladı. Fakat, yerine atadığı Ahmet Hallaç'tan da (anı defterinde görüldüğü gibi) beklediği desteği alamadı. Belediye Meclisi üyeliklerine istediği şahısları seçtirdi. Binbaşı Anfré, kendileri için tehlikeli gördüğü Türk Jandarma Teşkilâtı'na Yedeksubay Yakupyan'ı atadı. Türk subaylar görevlerinden alındılar. Dışarıdan gelen ve yerli gönüllü Ermeniler başta olmak üzere, diğer cemaatlerden sağlanan gönüllülerle Jandarma Teşkilâtı denetim altına alınmak istendi. Emniyet Teşkilâtı'nda Komiser Hüsnü Bey görevden uzaklaştırıldı. Yerine Başçavuş Patini kontrolör olarak atandı. Emniyet Teşkilâtı'nda Ermeni ve Rumlara görev veren Patini, teşkilâtı rüşvet, soygun, zulüm, işkence ve cinayet şebekesi haline getirdi. Adliye, gümrük, tapu, posta-telgraf v.b. daire müdürlüklerine de kendilerine hizmet edebileceğini düşündükleri kimseleri atayan Fransızlar, vatanseverleri cezalandırırken; basın yoluyla propagandaya önem verdiler. Yerli yarıdakçılar ve ajanlar da buldular. Büyük toprak sahipleri, yörenin ileri gelenleri ve tüccarların can, mal ve kazançlarına göz diktiler. Fransız destekli Ermeniler, Türk kasabalarına, köyelerine ve evlerine baskınlar verdiler. Türkler'in evleri soyuldu, yakıldı, para ve değerli eşyaları gasp edildi. Hakaretlere uğratıldılar, yaşlı, kadın ve çocuk gözetilmeksizin öldürüldüler.

Ahmet Hallaç, anılarında bu olayların bir kısmına yer verirken; Mersin Belediyesi A'zâlığı'nda bulunduğu, Belediye Başkanlığı'na vekâlet ettiği ve Belediye Başkanlığı görevleri yaptığını, bu görevleri sırasında yollar açtırıp, köprüler yaptırdığını, ödenemeyen memur maaşlarını ödediğini ve Belediye'nin haklarını koruduğunu anlatmaktadır.

Anılarında yer verdiği işgal dönemi öncesine ait diğer önemli bir konu, 1909'da Adana ve Mersin çevresindeki Ermeni Olayları iğtişası öncesinde,

Süleymanlı (Zeytun) Ermeni Patrikhanesi tarafından, isyan etmeleri için kışkırtılan yöre Ermenileri'nin, nasıl istiklâl⁵ peşinde koştukları, 1909 Adana, Mersin ve çevresindeki Ermeni Olayları öncesinde Ermeniler'in yaptıkları hazırlıklarla ilgilidir. Ermeniler'in bu girişimi ile ilgili verdiği bilgi, bizlere, olayları kendilerinin başlattığını ve katliama yöneldiklerini göstermek yönünden önem taşımaktadır.

Anıların büyük bir bölümü Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki Fransız işgali döneminde cereyan eden olaylara aittir. Fransızlar'ın, Türk Millî Kuvvetlerine karşı giriştiği İkinci Su Bendi Savaşı öncesinde, harekâta geçecekleri haberini göndererek, Millî Kuvvetlerin Fransızları yenmesini sağlamıştır.

Bir kaç kez, Mersin Fransız İşgal Komutanı tarafından yazılı emir getirdikleri halde, Ermeniler'in bayrak asma konusundaki yoğun ısrar, baskı ve tehditlerine rağmen, isteklerine karşı çıkmış, Ermeni bayraklarının Mersin'e asılmasını önlemiştir.

Anılarında yer alan önemli bir hizmeti de, Türk Milleti'nin, hangi devletin manda ve himayesini tercih edeceği konusunda yapılacak oylama için bölgeye gelen Avrupalı devletler temsilcilerine, özellikle Adana ve yöresini işgal altında tutan, manda ve himaye hakkının kendilerine verilmesi konusunda büyük baskı yapan Fransızlar'a karşı, Türk Hükümeti'nin yönetimini tercih edecekleri yolunda mazbata verilmesini sağlamış olmasıdır. Bu yaptığının bir hata olduğunu söyleyerek kendisini baskı altında tutan Fransız Komutanı General Dufieux'nun, Silifke-Erdemli tarafından Mersin'e doğru gelebilecek Millî Kuvvetlere karşı, 40-50 kişilik bir kuvvet toplaması yönündeki Fransızlar'a askerî yardım teklifini de, çeşitli vaadlere karşılık, reddetmiştir.

Fransızlar'a yardım etmediği gibi, tam aksine, Millî Kuvvetler Komutanlarından **Şemsettin Bey** ile görüşen Ahmet Hallaç'a, bu görüşmeyi öğrenen Fransızlar tarafından, önce Mersin sınırları dışına çıkma yasağı getirilmiş, daha sonra Adana'ya gitmesine izin verilince Fransa'nın Adana İş-

⁵ bağımsızlık.

gal Komutanı Brémond ile görüşüp, O'na istediği rüşveti vererek, muhtemel bir cezadan kurtulmuş ve Mersin'e dönebilmiştir.

Mersin'e döndükten sonra, o sırada Mersin Fransız İşgal Komutanı olan Yüzbaşı Coulette (Kolu)'nun isteğine de karşı çıkarak, Fransızlar'ın **el-Arabiyyetü'l Cemiyetü'l İslâmiyetü'l-Hayriyyetü'l Şîiye** adıyla kurdukları ve Fransız taraftarı kimseleri toplayarak istismar ettikleri cemiyetin yerine, 'el-Arabiyye-Arabiyyetü'l' ibarelerini çıkararak, **Cemiyetü'l İslâmiyetü'l-Hayriyyetü'l Şîiye** (Eti Türkleri Hayır Cemiyeti) adıyla anılan cemiyeti kurmuştur.

Bunu takiben Ahmet Hallaç, yeniden Ermeniler'in baskı ve tehditleriyle karşılaşmış, evi Ermeniler tarafından aranmak istendiği halde bu isteğe cesaretle karşı koymuştur.

Daha sonra, Mersin Batı Cephesi Millî Kuvvetler Komutanı Yüzbaşı **Emin Arslan (Resâ)** aracılığıyla Kızılay'a 400 lira yardım ve Emin Arslan'a bir at göndermiş, kendisini takip eden ajanları vasıtasıyla, bunu öğrenen Fransızlar, evinde yaptıkları aramada, Emin Arslan'ın gönderdiği iki teşekkür mektubu ile Mustafa Kemal Atatürk'ün bir fotoğrafını bularak Ahmet Hallaç'ı ve oğlu İbrahim'i hapsedmişlerdir. Ahmet Hallaç'ın verdiği bilgiye göre; kendisi 83 günlük hapislikten sonra Millî Kuvvetlerin Mersin'e girmesinden bir hafta önce serbest bırakılmış, oğlu İbrahim ise Mersin, Adana, Beyrut ve Cebel-i Lübnan'da bir yıl hapis yattıktan sonra Ankara Hükümeti'nin çabaları sonucu salıverilmiştir.

Mersin'in kurtuluş günü olan 3 Ocak 1922'de, Hıdırzâde (Hıdıroğlu) Ali Efendi'nin şehre girecek Millî Kuvvetler jandarmasına giyecek sağlaması ricası üzerine, Ahmet Hallaç, 10 jandarma erine giyecek sağladığını ve Mersin'e giren Millî Kuvvetlere yemek verdiğini belirtmektedir⁶.

Şükrü Kaya'nın İçişleri Bakanlığı sırasında, Hatay'ın Türkiye'ye katılması konusunda çalışmalar yapmakla görevlendirilen Ahmet Hallaç, An-

⁶ Yukarıda belirtilen olaylar hakkında daha geniş bilgi için bk. Komite, **Kurtuluş Savaşı'nda İçel** (Mersin), Türkiye Kuva-yı Milliye Mücahit ve Gazileri Cemiyeti Mersin Şubesi Yayını 1, İstanbul 1971 Baha Matbaası, İstanbul 1971, s. 1-171.; Kemal Çelik, **Millî Mücadele'de Adana ve Havalisi (1918-1922)**, **Millî Mücadele'de Adana ve Havalisi** (1918-1922), T.T.K. Basımevi, Ankara 1999, s. 306-370.

takya ve İskenderun'da karşılaştığı suikast girişimlerinden kurtulduğunu, dönemin Emniyet Genel Müdürü ve İstanbul Vali vekili Şükrü Sökmen tarafından, Fransızlar'ın Lâzkiye'den Antakya'ya göndermeyi istedikleri bir heyeti Antakya'ya gelmemeleri konusunda ikna etmek ve Hatay'da bir Hayır Cemiyeti kurulmasını önlemek görevini Lâzkiye ve Antakya'ya yazdığı mektuplarla başarıyla sonuçlandığını ifade etmektedir.

Ahmet Hallaç, Mersin'in işgali döneminde, Fransızlar'ın verdiği zararların Millî Hükümet tarafından belirlenen zararının ödenmesini beklerken, dönemin hükümeti tarafından borçlu çıkarılarak hapsedildiğini sitem dolu bir dille yazmıştır.

Defterdeki anı yazıları, Demokrat Parti kurulunca, Ahmet Hallaç'ın, oğullu, bütün ailesi ve yakınlarının bu partiye katıldıkları yönünde verilen bilgiyle sona ermektedir.

Anı Defteri'nin İçeriği

Muhterem Genç Şeref!

Bu Hallaç Ahmed Efendi'nin bana bıraktığı hatırasıdır. Mithat Bey, sizlerin tarafınızdan okunmasını ve faydalı yer varsa bilgi verilmesini istediler.

İmza (okunamadı)

Ben Ahmet Hallaç, tarih(-i) hayatıma dair bana vuku bulmuş olan hadiseler(i) hükümete ve Türk Milleti'ne takdim etmekle iftihar ederim.

1327 (1911) tarihinde memleket ve vatan hizmetine Mersin'in Belediye A'zâlığı'na iltihap⁷ olup birinci derece a'zâlığa geçmiştim. 327 (1911) Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül-Ekim aylarında Belediye Riyaseti vekâletini yapmış bulundum. Ve o müddet zarfında Eski Yoğurt Pazarı'nda Kurtuluş Mektebi'ne Yeni Fırın önünden geçmiş olan yolu açtırmış bulundum. Bu memleketi(n) çok yerlerinde, bir çok yerlerde köprüler yaptırmışım. Ondan sonra 1332 (1916) ve 1333 (1917) tarihlerinde ikinci sefer Belediye'ye intihaba alındım.

⁷ "intihab=seçilmek" olmalı.

O tarihlerde ikinci sefer Belediye Riyaseti'ne vekâleten Belediye Riyaseti yapmış bulundum.

Bulduğum müddet zarfında memleketin bir çok yerlerinde yolların çok fena yerlerini ıslah ettirmiş bulundum. Üçüncü sefer Fransız iktilali⁸ zamanında 1334 (1918) ve 1335 (1919) senelerinde Belediye'nin Riyaseti'ne intihap edildim. Denizden Soğuksu yoluna kadar bir yol açtırmış bulundum. Ve bu günde Yeni Cadde ismini kullanıyor. Sabunhanelerin Yolu deniliyor. O vakit büyük hastane temeli(ni) kemerli⁹ yaptırmış bulundum. O vakit Belediye Riyaseti'ne geçmiş olduğum tarihte memurların¹⁰ maaşları(nı) iki üç ay(dır) almamış bulunuyorlardı. Ve Belediye'nin veznesinde bir akçe(-i) vahide olmadığı yüz resmiye ile kuyud-i resmiye ile şahit¹¹ olduğu Belediye Riyaseti'ne geçtikten sonra iki üç ay geçer geçmez bütün memurların maaşlarını¹² verildikten sonra veznede para arttırmaya ve Belediye'den istifa edip ayrıldığım vakit Belediye'nin bankada 70.000 lira parası olduğunu bildirdim. Belediye'nin şimdiki sebze ve kasap hali olan yeri Belediye seferber(lik)den ev(v)el istimlak edip bir metro kadar dört tarafına bir duvar inşa ettirmiş idi. O sırada seferber(lik) vuku(u) ile inşaat durduruldu.

İşgal kuvvet kumandanı bu hal yeri eski sahipleri Sürsukler¹³'e iade edilmek için bana resmen bir tezkere yazdı. Bunu dinlemeyip ve bu emir kanini¹⁴ hıflıfında¹⁵ olduğu cevabında bulundum. Bunun üzerinde Fransız kumandanı yanıma Belediye'ye geldi. Ve bana(:)

-“Niçin hal yerini teslim etmiyorsun(?)” dedi. Ben de(:)

-“Kanunî şekilde Belediye istimlak etmiş olup içerisinde inşaat yapmış. Bunun için ben bu hali teslim edemem” dedim.

Bunun üzerine Kumandan Anfré kızar ve bana(:)

⁸ “işgali” olmalı.

⁹ Hastahane inşaatında, kemerli yapı tarzını seçtiğini ifade ediyor.

¹⁰ memurlar.

¹¹ Resmi kayıtla sabit (belirlenmiş).

¹² maaşları.

¹³ Mersin'de eski bir Hristiyan aile.

¹⁴ “kanun” olmalı.

¹⁵ “hilâfında=aksine” olmalı.

-“Şu benim iki dudak arasında(n) çıkan söz kanundur” dedi. “Ben eski kanun dinlemiyorum” dedi. Onun üzerine(:)

-“Madem ki öyle diyorsun bu halin evrakını mahkemeye sevkidelim. Mahkeme ne suretle karar verirse versin” (dedim). Ve o suretle davanın evrakını mahkemeye gönderdim. Dava Hükümet(-i) Milliyemiz gelinciye kadar mahkemede sürünmüş. O suretle bu halin yerini kurtarmış bulundum.

1326 (1910) tarihinde Osmaniye Mahallesi'nde bir Ermeni ailesi bulunuyordu ve bu ailenin reisi Bedrus isminde ve üç tane de evladı olup Bersih, Vakarelem ve Ki(r)kor çocukları olduğu ve bunlarla bahçe işleri aramızda bir münasebet ve samimiyet olduğundan kendilerine üç yüz yirmi dört (1908) tarihinde Ağustos'un onuncu gününde onlara gitmiş bulundum. Yanlarında otururken onlara bir mektup geldi. Bu mektubu okudular ve Ermenice konuşmaya başladılar. Onlar öyle konuşurlarken ben yanlarından ayrılıp gitmek istedim. Bana(:)

-“Niye gidiyorsun?” dediler. Dedim ki:

-“Sizinle beraber Türkçe konuşurken bu mektup size gelince başladınız Ermenice konuşmaya. Demek ki mahrem bir konuşmanız var bunun için kalkıp gitmek istiyorum” dedim.

Bunun üzerine beni yakaladılar ve beni tekrar yanlarında oturtular. Ve bana(:)

-“Sen bizden yabancı değilsin bunun için mektupta yazılanları sana okuyacağız. Yalnız senden kimseye bunu söylememeni rica ederiz” dediler.

Kimseye söylemeyeceğimi kendilerine vaad ettim. Onun üzerine mektuptakini bana okudular. Mektubun ekrumideki¹⁶ yazıyı¹⁷ şöyle yazıyor.

“Zeytun'dan Betrikhane¹⁸'den Ermeni Betriki¹⁹ tarafından yazılmış.(:)

-“Evladım sizlere bu mektubu gönderiyorum. Bütün Osmanlı Hükümeti toprağında bulunan Ermeni Milleti 7 aydan sonra Mart 31 ve 327²⁰ tari-

¹⁶ “içindeki” olmalı.

¹⁷ “yazıyı yerine yazıda” olmalı, (Mektubun içindeki yazıda şöyle yazıyor).

¹⁸ Patrikhane.

¹⁹ Patriği.

²⁰ Bu tarih 31 Mart 1325 (13 Nisan 1909) olmalıdır.

hinde Hükümet'in aleyhine isyan edeceğiz. Bunun için sizlere o gün milletnen²¹ beraber olmanızı tavsiye ediyorum. Bu ihtişaş²² vukuunda bir Ermeni isdiklali²³ almak arzusundayız". Bu suretle bu mektubu bana okuduktan sonra yanlarından ayrılıp eve geldim. Benim pederim rahmetli Meclis İdare A'zâsı'ydı. Beni görünce bana sordu(:)

-“Oğlum ne var ne yok” dedi.

-“Baba sana çok fena bir havadis vereceğim” dedim. O sırada gözlerime yaş geldi ve ağlamaya başladım.

-“Oğlum niye ağlıyorsun” dedi.

-“Baba çok mühim bir mes'eleye vakıf oldum. Bu mes'ele için ne yapmâk lazım ise Hükümetimizi ikaz etmek borcumuzdur”.

-“Oğlum merak etme Hükümeti ikaz etmek kolaydır” dedi.

Ertesi gün Mutasarrıf'ın yanına gitti. Ve Mutasarrıf'a mes'eleyi annattı²⁴. Mutasarrıf Adana Vilâyeti'ne bir kifre²⁵ bir telgraf gönderdi. Adana Valisi mekine²⁶ Sadarete bu hususta malûmat verdi. Ve o vakit ihtişaş²⁷ vukuundan yedi ay evvel Hükümet icab eden tedbiri aldı. Tedeki rezmin ittikal etti²⁸ (!) Ve o vakit Hükümet İzmir'den bir çok nizamiye askeri(ni) Mersin ve Tarsus, Adana'ya getirdi. Memleketin ve vatanın selâmeti için yapmakla iftihar ederim.

²¹ militle.

²² iğtişaş. Bu iğtişaş, yani Kahramanmaraş'ın Süleymanlı (Zeytûn), Adana'nın Saimbeyli (Haçın), Bahçe, Tarsus, Payas, Erzincan ve Dörtöyol taraflarında 13 Nisan 1909 (31 Mart 1325)'da Ermeniler tarafından Türkler'in katledilmesi şeklinde başlatılan bu isyan, 27 Nisan 1909'da bastırılmış ve bu arada İstanbul'da ise; 13 Nisan 1909 (31 Mart 1325)'da başlatılan irtica hareketlerinin bastırılması sonunda, Padişah II. Abdülhamit 27 Nisan 1909'da tahttan indirilmiştir. Bu konularda daha geniş bilgi için bk. Mehmed Asaf, **1909 Adana Ermeni Olayları ve Anıları**, (Yay. Haz.: İsmet Parmaksızoğlu), T.T.K., Ankara 1982, s. 6-9.; Salâhi R. Sonyel, **İngiliz Gizli Belgelerine Göre Adana'da Vuku Bulan Türk Ermeni Olayları (Temmuz 1908-Aralık 1909)**, Belleten C.: LI, Sayı: 201'den ayrı basım, T.T.K., Ankara, s. 28-30.; Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam Mustafa Kemal 1881-1919**, Birinci Cilt, Yedinci Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1979, s. 150-161., Kemal Çelik, **“Milli Mücadele'de İlk Kurşun ve Dörtöyol'un Düşman İşgalinden Kurtuluşu”**, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: XIV, Sayı: 41, Ankara (Temmuz) 1998, s. 477-486.

²³ istiklâli.

²⁴ anlattı.

²⁵ şifre.

²⁶ makine (telgraf) ile.

²⁷ iğtişaş.

²⁸ Bu cümle bir anlam vermiyor. Tedebi (Tedibi) rezmin (resmen) ittikâl (=iş Allah'a bırakıp kade-re boyun eğmek) etti.

Sonra İşgal Hükümeti memleketimizde bulunduğu zaman bütün Mersin'in suyunu²⁹ Kuva-yı Milliye tarafından kesildi. Memleketimiz susuz kalınca İşgal Kumandanı Enfiri³⁰ bana çok ehtimat³¹ ettiğinden dolayı beni çağırdı ve(:)

-“Suyun açılması için askeri kuvveti göndereceğiz. Yalnız senden rica ederiz su başında ne kadar çete varsa bana tahkik edeceksin”. Ben, Kumandan'a(:)

-“Ne vakit hareket edeceksiniz”.

-“Yarın Pazartesi sabah saat beşte” dedi. “Bir alay asker toplarıyla mücehhez gönderecem³²”.

Ben bu meseleyi Kumandan Enfiri³³ den bu suretle anlayınca kalkıp buradan benim itimat ettiğim bir adamı gönderdim. Orada su başında rahmetli Rifat³⁴ Efendi'yle³⁵ kendisine benim tarafımdan annattırdım³⁶.

Pazartesi günü sabah saat beşte Fransız askeri toplarıyla ve mitralyözleriyle üç tabur asker yola çıktı. Osmaniye Mahallesi'nden harnup ağaçları arasına yürümeye başladılar. Su başına giderken başladılar top ve mitralyöz atmaya. Kuva-yı Milliyemiz hiçbir harekette bulunmadılar. Kendilerine yaklaştıktan sonra müdâfaa etmeye başladılar. Seksen yedi ölü ve bir çok yaralı Fransızlar vermeyle³⁷ geri döndüler.

Yine Belediye Riyasetliğim³⁸ zamanında eçnemi³⁹ hükümetleri taraflarından elçiler geldi ve(:)

²⁹ suyu.

³⁰ Anfré.

³¹ itimat.

³² göndereceğim.

³³ Anfré.

³⁴ Mersin Grubu içinde bir süre de makineli tüfek müfrezesine kumanda etmiş olan Rifat Uslu olmalı.

³⁵ Efendi'ye.

³⁶ anlattırdım.

³⁷ veren Fransızlar. Ayrıca; hatıra defterinde verilen bilgiden Fransızlar'ın bu harekâtının İkinci Su Bendi Savaşı'na yol açtığı anlaşılmaktadır. Bu savaşla ilgili daha geniş bilgi için bk. **Kurtuluş Savaşında İçel** (Mersin), s. 208-211.; ve Kemal Çelik, **a.g.e.**, s. 348-352.

³⁸ Başkanlığım.

³⁹ ecnebi, yabancı.

-“Hangi hükümeti arzu idersiniz. Cemiyetler ve Belediye'nin tarafından birer mazmata⁴⁰ isteriz” dediler.

Onun üzerinde⁴¹ ben bizim aralı manındaki⁴² teşkil etmiş olduğumuz cemiyet namına ve Belediyemin Riyaseti tarafından birer mazbata yaptım. Ve bu mazbataları elimle deniz vapuruna kadar gelen heyete verdim. Ve bu mazbataların mündericatı(nı) şöyle yazdım:

-“Biz Türk Hükümeti'ni talep ederiz ve hiçbir Hükümete de boyun eğmek istemeyiz. Sadece Türk Hükümeti'ni tanırız” yaptım⁴³ ve mazbatanın birisini resmîyetin resmi mühürüyle ve bir mazbata Belediye namına Belediyem⁴⁴ resmi mühürüyle tasdik ettim.

Bu hizmetime mukabil Hükümetime vatanıma hizmet yapmış olduğumdan iftihar ederim.

Ondan sonra Fransız Kumandan Anfré yaylada iken ikinci gün Mersin'e geldi ve benim yanıma Belediye'ye çıktı. Bana(:)

-“Heyete⁴⁵ mazbata verdiniz mi?”. Ben de(:)

-“Evet iki mazbata verdim. Bir mazbata Cemiyet tarafından ve bir mazbata da Belediye'den”.

“Mazbataları nasıl verdin(?)”. Böyle sorunca kendisine (:)

-“Kumandan Bey siz Fransız Hükümeti hakkı ve hakikatı seversiniz. Benim sana söyleyeceklerimden dolayı kızmayacak ve gücenmeyeceksin. Çünkü Fransız Hükümeti hak ve adaleti sever. Bunun için siz burada muvakkat bir zaman için bulunuyorsunuz. Ben Türk Hükümetini(n) devamını talep ettim. O suretle mazbataları verdim”.

⁴⁰ mazbata.

⁴¹ üzerine.

⁴² “aramızda oluşturduğumuz” anlamında yazılmış olsa gerek.

⁴³ yazdım.

⁴⁴ Belediye'nin.

⁴⁵ Bu konu için bk. Damar Arıkoğlu, **Hatıralarım**, İstanbul 1961, s. 79.; **Kurtuluş Savaşında İçel...**, s. 87-89.; “A.B.D.'nin, Çukurova Bölgesi'nin geleceğini belirlemek ve manda konusunda karar vermek gayesiyle gönderdiği King-Crane Komisyonu'nun, halkoyuna başvuracağı bilgisi üzerine bölgedeki İngiliz ve Fransız İşgal Yöneticileri, Adana ve Mersin'de yerel Türk Yöneticilere ve halka baskı yapmış, A.B.D. yerine kendi mandalarını kabul ettirmeye çalışmışlardır. Mersin'de, Fransız İşgal Komutanı Anfré, cemaatlerden bazı kimseleri elde ederek, Fransız mandasını tercih etmelerini sağlamaya çalışmak yanında, Ermeniler'e bağımsız bir cumhuriyet kurmak vaadinde bulunmuştur”. Bk. K. Çelik, **a. g. e.**, s. 99-103.

Bunu kendisine söyleyince kızdı ve elini vaşaya⁴⁶ vurdu.

-“Ben seni Belediye Riyaseti’ne koyduğum için hata ettim”. Ben kendisine(:)

-“Hatayı geri alınız. İşte buyrun Belediye’nin mühürünü sana iade ediyorum. Kimi istersen onu Belediye Reisi yap” dedim. Kendisine böyle deyinince bana(:)

-“Ne fayda var mazbatayı verdikten sonra çünkü Belediye’nin mazbatasını bütün cemiyetlerin mazbatasına mukabildir”. Ve bu suretle küserek Belediye’den çıktı gitti.

Ondan sonra Fransız Hükümeti’ni(n) Cumhuriyet Bayramı Nurilider⁴⁷ Fransız Hükümeti tarafından memleketi Fransız bayraklarıyla donattılar. O sırada Ermeni büyükleri Saaçettin, Şemsiyen, Menenliyen ve diğer arkadaşlarıyla beraber yanıma Belediye’ye getirdiler⁴⁸ ve bana(:)

-“Bu bayrakları⁴⁹ memleketi donandıracamız⁵⁰” dediler. Ben dedim(:)

-“Kat’iyyen olamaz”. Israr ettiler ve rica ettiler.

-“Bu mesele imkân haricindedir” dedim. Bunu(n) üzerinde Fransız Kumandanı’nın yanına gittiler ve bana bir tezkere kumandanı getirdiklerini bayrakların donatılması müsaadesi için. Onu da reddettim. Sonra gidip Fransız Kumandanı’nı Belediye’ye getirdiler.

Kumandan(:)

-“Sana tezkere yazdım. Bunların bayraklarını memlekete neşretmek⁵¹ için. Niçin müsaade etmiyorsun”. Kumandana dedim(:)

-“Bizim memleketimiz şimdilik Osmanlı Hükümeti hakimiyeti altında olduğunu biliyorum. Ve siz Fransız Hükümeti muvakkat bir zaman için memleketimizi işgal ediyorsunuz. Ve bugün sizin bayramınız münasebe-

⁴⁶ masaya.

⁴⁷ Ne olduğu anlaşılamadı.

⁴⁸ geldiler.

⁴⁹ “bayraklarla” olmalı.

⁵⁰ donatacağız.

⁵¹ “bayrak asmalarına” anlamında.

tiyle memleket Fransız bayraklarıyla donandırılmış⁵² bulunuyor. Ne münasebetle Ermeniler'in bayrakları memleket içinde düzecekler⁵³. Ben bu lekeyi namıma kabul etmem. İlerde zaman gelecek âlem diyecekler vaktiyle Ahmet Hallaç bir müddet Belediye Riyasetliği yapıyor iken burası(nı) Ermenistan yaptığım ve Ermeni bayraklarını memlekete donandır(m)adılar mı(?) O vakit bütün Türk Milleti bana nalet⁵⁴ edecek. Bunun için ben bunu kat'iyen kabul edemem. Eğer sen kendiliğinden emir verirsen benim malûmatım olmıyarak sen kendin emir ver". O vakit bana dedi(:)

-“Yok bu hak senindir. Sen müsaade etmezsen olmaz”. Onun üzerine Kumandan yanımdan ayrıldı gitti.

Sonra Ermeniler bana çok ısrar ettiler ve üç gün getirdikleri bayraklar Belediye'de kalmıştır. Onun üzerine getirdikleri gibi geri götürdüler. Ondan bir müddet sonra Belediye seçimi(ne) Kumandan tarafından emir verildi. O vakit Ermeni Milleti(,) Bristont⁵⁵ Milleti ve Katolik Milleti ve Murani⁵⁶ Milleti ve Rum Milleti ve Hamit Hayfavi Suriye Araplarıyla ve Hıdır Kavvas ve Antakyalıoğlu Hamit (ve) bunlara mensup olan kimseler Fransız taraftarı oldukları (için) Türk Milleti yalnız kaldı. Bunun üzerinde eski Nüfus Memuru Ziya Bey ve eski Şereyye Katifi⁵⁷ Hocazâde Ahmet Efendi yanıma geldiler ve bana dediler(:)

-“Hallaç nasıl yapacağız Belediye seçimi için(?)” Ben dedim(:)

-“Merak etmeyiniz ekseriyet bizdedir”. Böyle deyince bana(:)

-“Yedi hınzır birlikte Fransızlar taraftarı oldular. Biz yalnız kaldık”. Kendilerine(:)

-“Allah ta yalnızdır. Ben ve bütün bana mensup olanlar sizinle beraber yalnız verilecek olan mektuplar(ın) içerisinde isim koymayacağız. Mektup-

⁵² donatılmış.

⁵³ asacaklar.

⁵⁴ lanet.

⁵⁵ Hangi anlamda kullanıldığı kesin olmamakla birlikte; “**Protestan**” olduğu tahmin edilmiştir.

⁵⁶ Maruni, Maruniler, Lübnan'da yaşayan ve Haçlı Seferleri sırasında Fransızlar'a yardımları karşılığı, Fransız Kralı tarafından, kendilerine bir ayrıcalık belgesi “charte” verilen ve bir kısmı Fransızlar tarafından Katolikleştirilen bir topluluktur. Bk. E. Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.: 6, 3. Baskı, Ankara 1983, s. 36.

⁵⁷ Şer'iyye Kâtibi.

larda ahval(-i) kazamızın inkişafına kadar bu seçimin tehir edilmesini talep ederiz” ve o suretle ben ötekilerle kararlaş(tır)dık. Seçime başlayınca mektupları sandık(ğ)a atmaya başladık. Seçim bitince sandık açıldı. Bizim taraf tasnif edildikten sonra 113 rey çıkmıştır. Ve o taraf reyleri 112 rey çıkmıştır. Böyle olunca Adana’da(ki) General Döfiyö⁵⁸ Mersin’e gelerek beni çağtırdı⁵⁹. Ve benim beraberimde bir Türk alıp yanına gelmek(m) emrini verdi. Ben o vakit milis kışla(sın)daki Remzi Efendi ve şimdi Belediye’nin Başkâ-tibi’nin kardeşi olduğu halde Kumandan Döfiyö’nün yanına geçtik.

Kumandan bana der (dedi) ki(:

-“Sen Türk müsün Arap mısın⁶⁰(?)”.

⁵⁸ Mersin ve Adana’ya gönderilen Fransız İşgal Kuvvetleri 156. Piyade Tümeni Komutanı General Dufieux.

⁵⁹ “çağırtrı” olmalı.

⁶⁰ Adana ve çevresindeki **yerli halkın** bir kısmının Horasan taraflarından gelerek Halife Harun Reşid’in Hassa Ordusu’nu oluşturan ve bu Halife zamanında bölgeye yerleştirilen **Türkmenler** oldukları tarihen sabittir. Bir kısmı da Halife el-Me’mûn (813-833) ve Halife el-Mûtasım (833-842) dönemlerinde Abbasiler tarafından ve daha sonra Moğol tehdidine karşı Eyyübiler tarafından Mısır’a ücretli asker olarak getirilen ve askerî muhafız kıtalarını oluşturan Kuman-Kıpçak Türkleri, Oğuzlar ve Çerkezlerdi. Bunlar birlikte yaşadıkları için Türkçeyi unutmamış, zekâ ve yetenekleri sayesinde çoğu devletin önemli askerî ve idarî görevlerine getirilmiştir. İşte bu dönemde, Kuman-Kıpçak Türkmen Kıtaları Komutanı **Aybek**, nüfuz ve gücüyle Eyyübîler Hanedanı’na son vererek, 1250 yılında Mısır’da **Kölemenler (Memlûkler)** Devleti’ni kurmuştur. Mısır’da çoğunluğu oluşturan Kuman-Kıpçak kuvvetleri Hükümdarları **Baybars** Komutası’nda Suriye’nin Ayn-ı Calut Mevkii’nde **Hülâgü Han** Komutası’ndaki Moğollar’ı büyük bir yenilgiye uğratarak Mısır’ı Moğol istilasından kurtarmış, Mısır ve Suriye’yi birleştirmiştir. Kölemen (Memlûk) adı Mısır’da esir siyah ve beyazlar için köle, uşak anlamında kullanılmaktaydı. Ücretli askerlik yapan bu Türkler’e de yanlışlıkla köle, uşak anlamında Kölemen (Memlûk) denilmiştir. Öte yandan daha önce Doğu kesimde egemen olan ve İhşidler Devleti’ni yıkarak 2 Temmuz 969’da Mısır, Hicaz, Yemen ve Suriye’yi ele geçiren Şii Fatımî Halifesi, merkez olarak Mısır’ı seçmiş ve yerleşmişti. Mısır’da, Fatımîler Devleti 1171’de çöktüğü ve yönetim tekrar Eyyübîler eline geçtiği halde Şii Fatımî Halifeliği varlığını sürdürmüş, Şii Batınî (gizli) ibadet şekli özellikle Suriye ve Mısır’da taraftar bulmuş, Kuman-Kıpçaklar ve buralara gelip İslâmiyetle yeni tanışan Türkler üzerinde etkili olmuştur. Adana ve çevresi, uzun süre Kölemenler (Memlûkler) hakimiyetinde kaldığından, daha önce Horasan’dan köle olarak getirilip askerî talim ve terbiye verilerek Halife Ordusu’na alınan ve yaşlanınca emekliye ayrılan Türklerle, Kölemenler (Memlûkler) hizmetinde bulunup Adana ve çevresine gelip yerleşen Türkler, işte bu **Arapuşağlı** olarak anılan Türklerdir. Mısır’da Kölemenler (Memlûkler) Devleti’ni kurarak uzun süre egemen olan, Nizip’te Osmanlı Ordusu’nu yenen, Hafız Paşa’yı hezimeye uğratan Kavalalı Mehmet Ali Paşa oğlu İbrahim Paşa’nın ordusunu oluşturanlar, Kuman-Kıpçak Türkleri, Oğuz ve Çerkez çocuklarıdır. Günümüzde de hizmet erbabına **uşak** demektediriz. Güney illelerimizde yaşayan bu Türkler, Mısır çiftçisi (**fellah**) değil, Halife ve Mısır Ordusu’na ücretli hizmet veren Arapuşaklarıdır. Yüzyıllar içinde, Arapça konuşmayı öğrenmekle birlikte, (kendilerini Arap sananlar dışında), biz Arap’ız demezler. **Mustafa Kemal Atatürk** tarafından ve daha sonra bazı kaynaklarda Eti (Hitit) Türkleri olarak adlandırılmışlardır. Yüzyıllar süren birlikte yaşam sırasında, Araplarla evlilikler de söz konusudur. Bu durum Osmanlı Türkleri için de bir gerçektir. Tarihi geçmişten habersiz bir kısmı da **kimlik arayışı** içindedirler. İçimizden birilerinin yanlış olarak **fellah** diye adlandırmasından hoşlanmazlar ve hakaret sayarlar. Yakın dönemde çiftlik ve bahçe işleriyle uğraştıkları halde fellah olarak tanıtılmaktan hoşlanmama nedenleri, bu adlandırmayı kabul ettikleri takdirde, Mısır’dan gelme

-“Benim dinim Arap fakat vatanım Türk vatanı”.

-“Dağlarda kimlerin var(?)” dedi. Ben dedim(:)

-“Bütün memleketin halkı vatandaşım ve kendileriyle bir memlekette yaşamış olmam dolayısıyla kardeşiz”.

-“Sen benim yanıma Adana’ya gelir giderdin ve senin gelişlerinde bana ne söylediyse yalandır ve bundan sonra bir daha yanıma gelmeyeceksin”. Ben kendisine dedim(:)

-“Kumandan siz hakkı seversiniz ve doğruluğu seversiniz. Bunun için darılmaya hakkın yoktur. Siz burada muvakkat bir zaman için bulunuyorsunuz. Bunun için gücenmeyin. Bir daha benim⁶¹ yanına gelmeyeceğim” dedim. Oradan Remzi Beyle beraber ayrıldık çıktık. Ondan sonra Sarı İbrahim diye⁶² Kumandan Şemsi(e)ttin⁶³ Bey(‘in) yanına gittim ve kendisiyle görüştüm. Kuva-yı Milliye’ye iltihak etmek için kendisine söyledim. Bana(:)

-“Sen Mersin’de kal bize daha ziyade fayda edeceğinin⁶⁴ buraya gelmesen daha iyi”.

Mersin’e dönünce burada bizim cemiyet merkezinde 17 kişi toplandık. Kur’anı Kerim(‘i) önünüydü⁶⁵ masa üzerine koydum ve arkadaşlara(:)

Arap olduklarını zimnen kabul etmiş görünecekleri düşüncesidir. Batınî akaide göre gizli ibadet etmeleri nedeniyle, bunu anlamayan bazılarının ifade ettiği veya yazdığı gibi dinsiz veya Hristiyan değil, İslâm ve Kur’an-ı Kerim ehlidirler. Yerleşim yerlerine verdikleri adlar, Akkapı, Hıdırlı, Büyük Oba, Küçük Oba, Yalmanlı v.b., ad ve soyadları ise Türk ve Müslüman adlarıdır. Adana ve çevresindeki yerli halk hakkında daha geniş bilgi için bk. Damar Arıkoğlu, **a. g. e.**, s. 11-14.; “... İşgal sırasında bunlar arasından da Fransızlarla işbirliği yapan ve aleyhimize çalışan bir takım soysuzlar çıktığı gibi, içlerinde bizimle beraber savaşlara katılıp büyük fedakarlık ve yararlık gösteren ve istiklâl madalyası almaya hak kazanan vatansızlar da vardı”, bk. **Kurtuluş Savaşında İçel...**, s. 46-49.; Akdes Nimet Kurat, **IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1972, s. 99.; Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, 4. Baskı, Cilt:5, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983, s. 126-140.; Kâzım Yaşar Koprıman, **“İhşidiler ve Memlûkler”**, **Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi**, Çağ Yayınları, Cilt: 6, İstanbul 1987, s. 194-221 ve 434-525.; Ramazan Şeşen, **“Eyyübiler”**, **Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi**, Çağ Yay., Cilt: 6, İstanbul 1987, s. 305-392.; Kasım Ener, **Tarih Boyunca Adana Ovasına (Çukurova’ya) Bir Bakış**, 8. Baskı, Hürsöz Matbaacılık, Adana 1990, s. 113-297.; K. Çelik, **a. g. e.**, s. 136.

⁶¹ “senin” olmalı.

⁶² “Sarı İbrahim diye” değil, Sarıbrahimli (Köyü)’ye olmalı.

⁶³ Şemsettin Salur. O dönemde Yarbay ve Adana Cephesi 139. Alay Komutanı.

⁶⁴ edeceğin için.

⁶⁵ önümüzdeki.

-“Size bir kaç söz söyleyece(ği)m fakat Kur’anı Kerim üzerine yemin edeceksiniz” dedim. Bunun üzerine on yedi kişi ellerimizi Kur’anı Kerim üzerine koyduk ve yemin ettik.

-“Burada konuşulan aramızda kalacak” dedik.

Bunun üzerine kendilerine dedim(:

-“Ben Kuva-yı Milliye’ye gidim(p) Kumandanla görüştüm ve bizim memleketin fedaisi için yardım edeceğiz”. Böyle diyince bu on yedi kişinin arasında Hıdır Kavvas ve Antakyalıoğlu Hamit ve Ali Hamdi ve Ahmet Meyyeri, bunların tebasından hoca olarak Şih Hasan Beyler ile Şih İsa buna itiraz ettiler.

-“Bu olamaz” dediler.

Böyle deyince kendilerine(:

-“Niçin olamaz” dedim.

-“Bize Fransız Hükûmeti Türkler’den daha iyidir” dediler.

-Ben “Türk Hükûmeti bizim için cennettir. Fransız Hükûmeti kalırsa Ermeniler’in hakimiyeti altında kalırız” dedim.

Ondan sonra ikinci gün bunların içinden (biri) gidip Kumandan⁶⁶’a bu meseleyi tamamen anlatmış oldum⁶⁷.

Bu meseleden sonra bir müddet geçer⁶⁸. Kumandanla birkaç gün konuşmadım. Beni Kumandan çağırdım⁶⁹(:

-“Geçenlerde Belediye meselesinden dolayı bize bir hata yaptın. Şimdi senin hatay(n)ı affediyorum. Yalnız senden bir şey rica edece(ği)m. Onu bize yaparsan yanınızdan⁷⁰ çok memnun olurum”.

-Ben dedim(:

“Bana teklif edece(ği)niz iş elimden gelirse sizleri memnun etmek için elimden geldiği kadar çalışırım”. Bunun üzerine Kumandan bana dedi(:

-“Senden bir askerî yardım isteyeceğim”.

⁶⁶ Buradaki Kumandan’ın “Fransız Kumandanı” olduğu anlaşılmaktadır.

⁶⁷ anlatmış olmalı.

⁶⁸ geçti.

⁶⁹ çağırdı.

⁷⁰ “sizden” olmalı.

Kendisine(:)

-“Ne gibi yardım istiyorsunuz” dedim. “Ben muzaffer bir Hükümet’e karşı ne gibi yardım yapabilirim”.

Bana tekrar dedi(:)

-“Senden 40-50 kişi isterim ve bunlara silâh verece(ğim) ve bunları Silifke yolu üzerinde bir cephe tutmak için çetelere karşı”.

Ben dedim(:)

-Muzaffer bir Hükümet olduğunuzu biliyoruz. Ve sizin Fransız Hükümeti memleketimizi işgal etmiş ve bizim esaretimizi temenni⁷¹ etmek için (yeterli gücü) yok(mu) ki bizden imdat istemek (durumunda kalıyor). Koca muazzam bir Hükümet bizim gibi adamdan nasıl imdat istiyor. Bugün bizim vatanımız sizin tarafınızdan işgal edilmiştir. Bizi siz muhafafaza⁷² ederken nasın⁷³ oluyor bizden imdat istiyorsunuz? Ben bu işlere girişmem ve benim memleketi(mi)n vatandaşlarına silâh kullanmaya elim uzanmaz”.

Bu cevabı kendisine söylediğim vakit yanında bir adam boyunda demir kasası olup kasayı açıp ve elini bana uzatarak(:)

-“Bu kasa senin elindedir. Ne kadar arzu edersen alabilirsin”.

Ben tekrar kendisine(:)

-“Rica ederim böyle bir teklifte bulunmayınız. Çünkü ben kimseye itimat edemem ve kimseye silâh alıp veremem. Kimseye vermeye cesaret edemem”.

Bu suretle gecenin yarısı saat on ikiye kadar mücadeleden sonra kendisinden ayrıldım. Tarsus’tan Selâmi⁷⁴ ve Tarsus’tan Şe(y)h Garip Sadık, Adana’dan Şe(y)h Garipzâde Fuad üçü birlikte yanıma eve geldiler ve be-

⁷¹ “temin=sağlamak” olmalı.

⁷² muhafaza.

⁷³ nasıl.

⁷⁴ Damar Arıkoğlu, Tarsus’ta fellah olarak tanınan Selâmi ile ilgili olarak şunları yazmıştır: “... Tarsuslu Kâmil Paşa’nın oğlu Selâmi Beyle bir arada askerlik yapıyorduk. İmzasını Çerkezzâde Selâmi şeklinde kullanması dikkat nazarını çekti. Bu soyadı size nereden geliyor? diye sordum... Mazinin derinliklerinden dedi. Anlaşıyor ki, Kâmil Paşa’nın ecdadı, İbrahim Paşa askerlerinin arasında gelen ve Tarsus’a yerleşen bir Çerkez olması hakikate daha uygundur. Mısrîzâde soyadı sonradan takılma bir isimdir...” , D. Arıkoğlu, a. g. e., İstanbul 1961, s. 11-14.; K. Çelik, a. g. e., s. 136.

raberliğinde⁷⁵ Mersin’de(n) Hıdır Kavvaz ve Antakyalıoğlu Bedir Yavuz firari kardeşi Hamit yanıma geldiler ve bana kumandanın⁷⁶ yayını⁷⁷ şeyi teklif ettiler ve bana dediler(:)

-“Niçin Kumandan’ın hatırını kırdın. Şu talebini tasvipi⁷⁸ edersen çok memnun edilirsin”.

Ben dedim(:)

-“Menfaat için dinimi ve vatanımı ve vatandaşlarımı geçmem. Bu hususta bana hiç boşuna ısrar etmeyiniz. Ne silâh alırım ve ne de bu işe müdahale ederim. Emin olunuz Allah’ı bildiğiniz gibi bilmelisiniz ki bu top-rağımız Fransız işgalinde kalmayacaktır. Ve Fransız Hükûmeti muvakkat bir zaman için burada bulunuyor”.

Ve o vakit Selâmi’ye dedim ki(:)

-“Selâmi Bey sizin aileniz(in) Osmanlı Hükûmeti’nden görmüş olduğu teveccüh hiçbir Türk ailesi bu dereceye nail olmamıştır. Sen nasıl oluyor bugün Türk Hükûmeti’ne bu suretle mukabele ediyorsun? Bir insan kuyudan içtiği su(y)a kuyuya taş atmaması icabeder⁷⁹”.

Onun üzerinde Selâmi dedi(:)

-“Evet bizim ailemiz çok yüksek mevkiler elde etti. Fakat bir tek çiçek baharı getiremez”.

Bu suretle aramızda bir çok münakaşalar vukuundan sonra gelen beş kişi ile ayrılıp ve yanımdan gittiler.

Aradan 3-5 gün geçtikten sonra ben Ahmet Hallaç ve Kazanlı’dan Esirzâdeler İbrahim Efendi ve kardeşi Yusuf Efendi ve Tarsus’tan Çerkezzâde Şakir Efendi ve Adanalı(oğlu) Köyü’nden Kasımzâde Şih Mehmet Efendi 5 kişi bir heyet (olarak) birlikte Sarıbrahimli’ye gidip orada Kumandan Şemseddin⁸⁰ Bey ile görüştük ve kendisinin⁸¹ konuşmamız arasında kendisine dedim(:)

⁷⁵ beraberlerinde.

⁷⁶ kumandanla.

⁷⁷ aynı.

⁷⁸ “tasvip”.

⁷⁹ “Bir insan su içtiği kuyuya taş atmaz”.

⁸⁰ Şemsettin Salur.

⁸¹ kendisiyle.

-“Emir buyurursan Mersin’den ayrılıyım ve mahiyet⁸² aliy(y)enize burada icap eden hizmette bulun(a)yım. Onun üzerine Şemseddin Bey bana dedi(:

-“Orda sizin bulunmanız bizim için daha ziyade faidelidir”.

Yanında bir gece kaldıktan sonra oradan ayrıldık ve Bekirdağ⁸³ Köyü’ne geldik. Orada Hacı Beyle görüştük ve orda bir gece kaldık. Ondan sonra Mersin’e indik. Mersin’de bizim cemaatimiz için bir cemiyet teşkil etmiş idik⁸⁴. Cemiyetimizin a’zâlarını ve münasip olan kimseleri toplattırdım. Toplantımız arasında bulunan Hıdır Kavvas ve Bedir Yavuz’un kardeşi firari Hamit ve Ali Hammudi bulundular. Beraberlerinde biraz oturup konuştuk. Ve kendilerine dedim(:

-“Arkadaşlar sizlere bir şey söyleyeceğim fakat bana yemin edeceksiniz. Kur’an(ı) Kerim üzerine ellerinizi basacaksınız ve yemininizden sonra hatırımdaki olan sözleri söyleyeceğim”.

Bunun üzerine toplantıdaki bulunan heyet umumiyesi ayağa kalktılar. Kur’an(ı) Kerim’i getirdim. Masanın üzerine koydum. Ve hepsi ellerini uzatıp Kur’an(ı) Kerim üzerinde ellerini koydular. Ve yemin ettiler. Ve(:

-“Bize ne söylersen bu odadan dışarı çıkmayacaktır” dediler.

Onun üzerinde kendilerine dedim ki(:

-“Ben Kuva-yı Milliye’nin yanlarına gittim ve Kumandan Şemseddin Beyle görüştüm. Biz burada vatandaşlarımıza ve din kardeşlerimize mümkün derecede muamele edeceğiz. Bu kâfir Hükûmet’in zulmünden vatani kurtatmasına⁸⁵. Dağlara çekilmişler ve vatanın selâmeti için çalışıyorlar”.

Bu kararımızı bu suretle kararlaştırdığımızdan sonra dağıldık. İkinci gün aramızdaki olan adamlardan birisi gitmiş Kumandan’a ve bu suretle ko-

⁸² maiyet-i.

⁸³ Bekirde Köyü olmalı.

⁸⁴ Mersin’in işgali sırasında Fransızlar’ın, Türk halkını bölmek üzere, ‘Arapuşağı’ adı verilen, hatta yanlışlıkla fellah veya Eti Türkleri olarak adlandırılan bir kısım yerli halka kurdukları bu cemiyetin adı **Şif İslâm Hayır Cemiyeti (Cemiyetü’l Arabiyyetü’l-Hayriyyetü’l Şiye)**’dir. Aralarında yaptıkları uzun tartışmalar sonucu ‘el-Arabiyye-Arabiyyetü’l’ ibareleri çıkarılarak, cemiyetin adı ‘Cemiyetü’l-Hayriyyetü’l İslâmiyyetü’l Şif’ye’ olarak değiştirilmişti. Daha geniş bilgi için bk. **Kurtuluş Savaşında İçel...**, s. 48, 49.; K. Çelik, **a. g. e.**, s. 137.

⁸⁵ kurtarmasına.

nuştuğumuzu söylemiş. Bunun üzerinde Fransız Kumandanı beni çağırdı ve bana dedi(:)

-“Sen çetelere para gönderiyorsun ve dün toplantı yaptırmışsın ve bu toplantıya Hıdır Kavvas ve Hamit Antakyalı ve Ali Hammudi ve Ahmet Meyyasi ve Hamit Cebrail ve bunlardan başka birkaç kişi daha tot(p)lattırmışsın ve sizin kitap üzerine yemin ettirdi(ği)n(i) bana gelip söylediler.

Ben dedim(:)

-“Kat’iyen yalandır. Kim size söylediyse gelsin benim yüzüme karşı söylesin”.

Aradan üç beş gün geçtikten sonra Fransız Kumandanı beni çağırdı. Bana dedi ki(:)

-“Mersin hududundan dışarı çıkmayacaksın. Benim malûmatım olduktan sonra”.

Ben de(:)

-Pekâlâ” dedim.

Ondan birkaç gün sonra Fransız Kumandanı mahiyetinde⁸⁶ Tercüman İbrahimiyan. Bu tercüman bana geldi ve dedi ki(:)

-“Seni burdan Kıbrıs’a Fransız Kumandanı sürgün edecek. Bana b(s)öyleyince kendisine dedim ki(:)

-“Adana’da biraz işim var. Adana’ya gitmek için bana Kumandan’dan izin al. Bunun üzerine Kumandan’dan bana izin aldı ve Adana’ya gittim. Adana’da Fransız Kumandan Biramon⁸⁷ bulunuyordu. Bunun yanında bir Tercüman İlhami⁸⁸ Bey isminde Giritli bulunuyordu. Bu İlhami Bey’in yanına gittim ve meseleyi anlattım. Bunun üzerine Tercüman İlhami Bey

⁸⁶ maiyyetinde.

⁸⁷ Brémond. 23 Ocak 1919’da İtilâf Devletleri tarafından Adana ve Yöresi’ne Genel Vali “Administrateur” olarak atandı. 30 Ocak 1919’da deniz yoluyla Mersin’e geldi. 31 Ocak’ta trenle Adana’ya geçti. 2 Şubat 1919’da Adana Valisi Nazım Bey ve diğer memurlarla tanıştı. İtalyanlar’a yapılan buğday satışında yolsuzluk yapması nedeniyle, 4 Eylül 1920’de görevini Kurmay Şefi Binbaşı Hassler’e devretti. 7 Ekim 1920’de Fransa’ya gitmek üzere Adana’dan ayrıldı. Adana ve yöresi halkına yaptığı kötülükler nedeniyle, Brémond’un görevden uzaklaştırılması halk arasında büyük sevinç yaratmıştır. Bk. K. Çelik, a. g. e., s. 68-438.

⁸⁸ Giritli Fanizâde İlhami.

Fransız Kumandanı Biramon'un yanına gitti. Kendisininlen⁸⁹ görüştü. Fransız Kumandanı Biramon tercüman'a dedi ki(:)

-“Bu evrak Ahmet Hallaç hakkında bugün Mersin'den bana geldi. Bana 1500 lira verirse kendisini kurtarırım”.

Tercüman vasıtasıyla Fransız Kumandan'ına 1500 lira verdim. Tercüman İlhami Bey Posta⁹⁰ gazetesi(ni) Adana'da çıkarıyordu. Bana dedi(:)

-“Ben para almam fakat 100 tane (gazete) parasını 500 lira bana verirsiniz ve bu 100 aboneyi sana gönderirim. Satarsın dağıtırsın ne yaparsan yap” dedi.

Bunun üzerinde tercümanda⁹¹ dahi 500 lira verdim. 500 lira benden aldıktan sonra bana dedi(:)

-“Adana'da kalacaksın sana buradan git deyinciye kadar”.

Ben orada 23 gün kaldıktan sonra beni çağırdılar ve Kumandan Birumun⁹² yanına girdim. Fransız Kumandanı Birumun bana dedi(:)

-“Bundan sonra Mersin'e gidebilirsin. Mersin'e gidince Kumandan seni çağırarak ve sana bir tarziye verecek. O gün Mersin'e geldim. Gelmemle beraber Fransız Kumandanı Kolu⁹³ çağırdı. Yanına gittiğim vakit kapıya kadar karşıladı ve bana dedi(:)

-“Kumandana beni şikâyet etmişsin. Ben senden yardım isterim” dedi.

-“Benden ne gibi yardım bekliyorsun” dedim.“Ben bizim halkın envanı⁹⁴ namiyle biz⁹⁵ cemiyet teşkil etmek isterim. Çünkü bizim önceden yapmış olduğumuz cemiyeti Hıdır Kavvas'a ve Antakyalı(oğlu) Hamid'e gaspett(ird)iniz. Bunun için ben ayrı bir parti teşkil ettim. Parti ve cemiyetin

⁸⁹ kendisiyle.

⁹⁰ **Adana Postası** gazetesi. Fransızlar, daha önce Fransızca yayın yapan Adana Postası'nın Türkçe yayını sağlamışlar, Vali vekili olarak atadıkları Bağdadizâde Abdurrahman ile gazetenin yazarı Fani-zâde İlhami, yazılı ve sözlü olarak Fransız yönetimini Türk halkına benimsetmeye çalışmışlardır. Bk. **Yeni Adana**, 6-20 Teşrin-i sâni (Kasım) 1336 (1920), Sayı: 27-31.; K. Çelik, **a. g. e.**, s. 427.

⁹¹ Tercümana.

⁹² Brémond.

⁹³ Fransız Yzb. Coulette.

⁹⁴ “ünvanı” olmalı.

⁹⁵ “bir” olmalı.

envani Cemiyet-il Hayriye İslâmiye namı koydum. Ve bunun altında Mersin'in Karaduvar, Kazanlı, Adanalı(oğlu) Köy(ü), Çatal Köylü ve bütün Tarsus ve köyleri(nde) bulunan bizim unsura mensup olan âlemi, milleti bizim partiye kayıt oldular. Ancak Hıdır Kavvas'ın namına kalan parti Tarsus'un Musalla Mahallesi ve Mersin'in şimdiki Cumhuriyet Mahallesi denen mahalleler. Bu iki mahalleden başka hiçbir şahıs onların partilerine iltihak etmemiştir.

Bu partiyi teşkilimden sonra bir ay kadar geçince bir gece saat dokuz raddesinde 30, 40 kişi kadar benim evim önünde durup kapıyı çaldılar. Kapı çalınca(:)

-“Kimsiniz(?)” dedim.

Böyle sorunca bana(:)

-“Kapıyı aç senin evini tahri⁹⁶ edeceğiz” dediler.

Bu manzarayı ben görünce(:)

-“Gece kapıyı kimseye açamam” dedim.

-“Benim evimi tahri etmek istiyor ise Hükümet(-i) İşgaliye Kumandanı tarafından asker gelirse o vakit kapıyı açarım”.

Ben böyle deyince o vakit bir düdük çaldılar ve evin önünde bir toplantı yaptılar. Başladılar Ermenice konuşmaya. Bu konuşmanın sonunda aralarından iki kişi ayrılık(p) gittiler. Gittiklerinden yarım saat sonra böyle 20, 30 kişi tekrar bunların yanına geldikten sonra biraz konuştular. Bunların arasından birisi tüfek dipçiğinden⁹⁷ kapıya vurdu(:)

-“Kapıyı açın” dedi. “Açmaz iseniz kapıyı zorla açacağız”. Ve onun üzerine bir silâh patlattı.

Ben onun üzerine kendilerine(:)

-“Kapıyı hiç açmam ve kapıyı açıp girecek olursanız içeri girecek olan adamı yiğit addederim. O vakit ya bana Allah verir veya size”.

⁹⁶ “taharri=aramak”.

⁹⁷ “dipçiğiyle” olmalı.

Bu suretle benden bu cevabı aldıktan sonra tekrar konuşmaya başladılar. Bir müddet sonra iki kişi gitti. Aradan yarım saat geçince Pressin⁹⁸ tarafından⁹⁹ memleketimizi işgaliye kumandanı tarafında kom(i)ser(lik) kurulmuştu. Batini¹⁰⁰ isminde geldi. Mahiyetinde¹⁰¹ otuz kadar Fransız askeri getirerek kapıyı çaldı. Kendisine(:)

-“Yalnız sizinle görüşürüm, başka kimse girmiyecektir”.

-“Vi, vi¹⁰²” dedi.

O vakit yanımda yedi sekiz kişi bulunuyordu. Bunlara(:)

-“Kapının arkasına dayanınız kimse girmesin”.

Ve bu suretle Batini’yi içeri aldım. Kendisine(:)

-“Bizim medeni hükümet diyorsun hükümet içinden ikinci hükümet olur mu(?) 4 saattir bu Ermeni çeteleri bana çatıp silâh sıkmak ve kapıyı zorla açmak. Beni tehdit edip duruyorlar. Biz böyle bir hükümetin idaresini istemiyoruz. Çünkü bu hükümetin kullandıkları siyaset ve kapılarına koydukları Ermeni canavarları burada asayişî taht-ı temine alınmadığından dolayı memleketimizden çıkıp gitmeniz daha iyidir”.

Kendisine böyle dediğim zaman Kom(i)ser Bati(ni) başladı. İstavroz üzerine yemin etti ve(:)

-“Sizi gözümüzün kapağı altında muhafaza ederiz. Bu meseleden dolayı hiç merak etmeyiniz” dedi. Ve devam etti(:)

-“Tarsus’taki Selâmi(‘nin) yardım ettiği şekilde yardım edersen seni çok yükseltiriz. Ve şimdiki gelen adamlara ben tebliğ edece(ğ)i(m)” dedi.

Ben dedim(:)

-“Ne Tarsus’taki Selâmi’nin evini ne hiçbir yardım benden ümit etmeyiniz. Ben Hükümet’in yardımıyla yaşayabilirim. Eğer benden yardım bek-

⁹⁸ “Mersin” olmalı.

⁹⁹ “tarafında” olmalı.

¹⁰⁰ Kontrolör ve Fransız Casusluk Şebekesi’ni ile Mersin Emniyeti’ni yöneten Komiser Patini. Bk. K. Çelik, a. g. e., s. 85.

¹⁰¹ “maîyyetinde=beraberinde, yanında”.

¹⁰² “Evet evet” anlamında.

liyorsanız bunu aklınıza getirmeyiniz. Bana yol verin çocuklarımı alayım memleketten ayrılayım”.

Böyle sözler cereyan ettikten sonra gelen Ermeni çeteleri çevirmek suretiyle alıp geldi.

Öğlen vakti evin kapısını çaldı¹⁰³ kapıya geldim. Baktım kapının önünde silâhlarıyla bekliyorlar. Kendilerini görünce(:)

-“Ne istiyorsunuz” (dedim). Ne istiyorsunuz deyince birisi bir kâğıt çıkarıp bana yukarı baktı.

-“Hallaç Ahmet’in evi bu mudur(?)” dedi.

-“Evet” dedim.

-“Ahmet sen misin(?)” dedi bana baktı ve dedi(:)

-“Bizim Ermeni Çete Kumandanı Dig(k)ran seni istiyor”.

-“Sizin kumandan beni nereden tanıyor” dedim. “Benim şimdi işim var gidemem” dedim.

-“Olmaz” dediler. “Seni götürmek mecburiyetindeyiz”.

Böyle dedikleri vakit kendilerine dedim(:)

-“Beni bekleyin giyinip yanınıza geleyim”.

Bunun üzerine evin bahçe tarafında¹⁰⁴ koştum. Fransız Kumandanı Kolu¹⁰⁵’nun yanına vardım. Ve akşam olan hadiseyi kendisine anlattım”.

Onun üzerine Kom(i)ser Batini’yi çağırdı ve kendisine Batini bizim evimize gelip ve önündeki Ermeni çeteleri götürüp¹⁰⁶ Kumandan’ın yanına gitti¹⁰⁷. Kumandan kendilerini çağırıp(:)

-“Niçin onların¹⁰⁸ evine gittin(iz)” dedi. Onlar da(:)

¹⁰³ “çalındı” olmalı.

¹⁰⁴ “tarafına” olmalı.

¹⁰⁵ Coulette.

¹⁰⁶ “alıp” olmalı.

¹⁰⁷ “getirdi” olmalı.

¹⁰⁸ “Ahmet Hallaç’ın” olmalı.

-“Bizim kumandanımız bize emir verdi. Gidin Ahmet Hallaç’ın evine vesait(-i) nakliye kendisinden isteyiniz. Biz de kumandanın emrine itaat ederek Ahmet Hallaç’ın evine gittik”.

Bunun üzerine Kumandan Kolu kendilerine dedi(:

-“Ben buranın kumandanıyım. Sizin kumandanınız bir şey talep edecek olursa benden istemesi icap eder”.

Ve bunun üzerine bu çetelere(i) biraz tekit ettikten sonra gitti(ler). Ben kendisine(:

-“Biz böyle bir hayat istemiyoruz. Bana yol ver çocuklarımla beraber ayrılıp memleketten çakyım¹⁰⁹. Çünkü hiçbir gün rahat etmiyoruz. Bu suretle İşgal Hükümeti bir hakkın¹¹⁰ asayişini temin edemiyor. Onun üzerine Kumandan bana(:

-“Bundan sonra size bir keder olmayacağı(nı) temin ederim

Ondan sonra Garp Cephesi’nde Kuva-yı Milliye Kıt’a Komutanı Emin Arslan¹¹¹’a Hilâl Ahmet¹¹² namına 400 L. para gönderdim. Emin Arslan’dan¹¹³ bu paranın husulünden sonra bana cevap yazıyor(:

-“Mersin’de Kuva-yı Milliye kahramanlarından Hallaçzâde Ahmet Efendi’ye” yazarak. Ve bana der(:

-“Göndermiş olduğun dört yüz lira ve bir at teslim aldım. Ve ne suretle teşekkür edeceğimi bilemiyorum”.

Bundan sonra Kumandan beni çağırıldı ve “sen” dedi(:

-“Çetelere para gönderdin. At ta yolladın”.

¹⁰⁹ çıkayım.

¹¹⁰ “bi’hakkın” olmalı.

¹¹¹ **Emin Arslan Karakaş (Emin Resa veya Turgut Efe)**: I. Dünya Savaşı sonunda yüzbaşı idi. İtilâf devletlerinin Anadolu’yu işgale başlaması üzerine, Konya Ilgın’da bir müfreze oluşturmayı düşünürken; M. Kemal Paşa ve Temsil Heyeti tarafından Adana’ya Mürettep Bir Nolu Fedâi Müfrezeler Komutanlığı’na atandı. Mut ve Silifke’de Kuva-yı Milliye’nin kuruluşunu ve denetimini sağladıktan sonra, Mersin’in düşman işgalinden kurtarılması için çalıştı. Kendi faaliyetleri ve diğer gelişmeler için bk. Emin Resa (Emin Arslan Karakaş), **İçel Kurtuluş Savaşı Tarihi Hatıraları**, C. I., Mersin 1942.; K. Çelik, a. g. e., s. 152, 153.

¹¹² “Hilâl-ı Ahmer=Kızılay” olmalı.

¹¹³ Emin Arslan.

Ben dedim(:)

-“Kat’iyen bu meselenin aslı yoktur yalandır”.

Bunun üzerine bir manga Fransız askeri Fransız kom(i)seri gönderdi. Evimi tahri¹¹⁴ ettiler. Emin Aslan’dan gelen iki mektubu elde ettiler. Rahmetli Gazi¹¹⁵’nin bir fotoğrafını yanında buldular. Bundan sonra beni hapis-haneye yolladılar. Ve bu mektupların Gazi’nin fotoğrafı(nın) bulunmasından dolayı 6 ay hüküm verdiler. Bundan sonra Emin Aslan’ın yazısı üzerine memlekette katli¹¹⁶ yapacağıma bana idam hükmü verdiler. Benim refakatimde Cebrailzâde rahmetli Molla İsmail ve rahmetli İbrahim Mudür¹¹⁷ ve Şe(y)h Ali Efendi Hamden ve Şe(y)h Haşim bunlar benim refakatimde mahkûm edilmişlerdir. 83 gün hapishanede süründüğümüzden sonra Kuva-yı Milliye’imiz gelmeden bir hafta evvel bizi terhis ettiler. Bizim hapisliğimiz esnasında Abdullah Palamut bana her daim Kuva-yı Milliye’nin havadislerini getirirdi. 315 (1899) teveddütlü¹¹⁸ oğlum İbrahim Bediğ¹¹⁹ bahçede 2 polis tarafından ve Kuva-yı Milliye’den 1 nefer gönderilmiş iken bahçede iki polis yakaladılar. Benim oğlum bana bu malûmatı verdiğinde hemen 3, 4 kişi oğlumnan¹²⁰ beraber gönderdim ve o neferi polislerin elinden kurtardım. Ondan sonra Bediğ’i 2nci gün hapishaneye götürdüler. Mersin’de (ve) Adana hapisanelerini¹²¹ yedi ay süründükten sonra Be(y)rut Cebel-i Lübnan(’d)a bir sene hapis yattıktan sonra Hükümet’in müsa(a)desiyle terhis edildi.

Hükümet-i Milliye’imiz Mersin’e geleceği zaman Çavuşlu’dan Hıdırzâz(d)e Ali Efendi¹²² bana haber gönderdi.

¹¹⁴ taharri=arama.

¹¹⁵ Atatürk.

¹¹⁶ katliam.

¹¹⁷ ‘Budur veya Beddur’ olması muhtemel.

¹¹⁸ tevellütlü.

¹¹⁹ Bedii.

¹²⁰ oğlumla.

¹²¹ hapisanelerinde.

¹²² **Hıdırzâde (Hıdıroğlu) Ali Efendi**: 1 Mayıs 1920’de Mersin’in Çevlik Köyü’nde Mersin Müdâfaa-i Hukuk Heyeti Başkanı seçilmiş ve 1 Haziran 1920’de yenilenen seçimde Mersin Müdâfaa-i Hukuk Heyeti üyesi olmuştur. Bk. **Kurtuluş Savaşında İçel...**, s. 168-171.; K. Çelik, **a. g. e.**, s. 337-350.

-“10 asker Mersin’e gelecek. Bunlar çıplaktı(r). Bunlara elbise ayakkabı ne mümkünse tedarik edip göndermenizi rica ederim”.

Göndermiş olduğu haber üzerine kendi malın(m)dan kimsenin muvafakı¹²³ olmaksızın 10 jandarmanın elbiseleri(ni) ayakkabı(larını) tedarik ederek kendilerine Çavuşlu’ya kadar götürdüm. Hız(d)ırzâde Ali eline teslim ettim. O vakit c(j)andarmalar(a) götürmüş olduğum elbiseleri teslim ettim ve Mersin’e gelmiş oldu(lar). O vakit Hükümet(-i) Milliyeti¹²⁴,miz Mersin’in¹²⁵ teslim almak için göndermiş olduğu asker binbaşısından İbrahim Bey namıyla kıt’aya kumandan olarak asker için yemek yapmak hususunda benim yanımdan dört kazan aldılar. Ve gelmiş oldukları akşam yemeğini kendilerine yedirdim. Vatanıma millet şerefine hizmet etmiş bulundum.

Sonra Hükümet(-i) Milliye’imiz Hatay mücadelesi için Dahiliye vekili Şükrü Ka(ya), Nükrettin¹²⁶ Hatay mücadelesi için gönderildim. Antakya’da bir defa ve İskenderun’da bana kast(-i) teşebbüs etseler bile Cenab_ı Hak(k) beni korudu. Bana Hükümet bu seyahatim için 250 Lr. (verdi). Lâzkiye’de aşiret ve bazı köylerine ileri gelen büyüklerine iki defa ziyaret yaptım ve bunları harcadım. 80 (Lr.) Suriye’ye borcu¹²⁷ olarak geldim.

Buraya avdet ettikten sonra benim oğlum için bir gelin nişan yapmıştım. Bu sebeple gittim. Orada İstanbul Vilâyeti(‘ne) vekâleten Türkiye’nin Emniyet(-i) Umumiye vücûdo¹²⁸ Şükrü Sökmen¹²⁹ İstanbul’da Vali vekili vilâyet vekâletini yapmakta bulunuyor idi. Benim İstanbul’da olduğumu haber almış. Beni yanına çağırırdı¹³⁰. Kendisiyle görüştüğüm vakit bana dedi ki(:)

-“Lâzkiye’den bir heyet(in) Fransız Hükümeti tarafından Antakya’ya gönderileceğini haber aldım. Bu heyeti(n) Antakya’ya gelmemesi için Lâzkiye’ye mektup yazıp bu heyetin gelmemesi(ni) (sağlamak) mümkün müdür(?)”

¹²³ muaveneti=yardımlı.

¹²⁴ Milliye’imiz.

¹²⁵ Mersin’i.

¹²⁶ Ne demek istediği anlaşılamadı, Nurettin Paşa olabilir.

¹²⁷ Borçlu.

¹²⁸ Anlaşılamadı, günümüz ifadesiyle **Emniyet Genel Müdürü** olabilir.

¹²⁹ Daha sonra Hatay Türkiye’ye katılınca, ilk Hatay Valisi olan **Şükrü Sökmenşüer** olmalı.

¹³⁰ “çağırıtı” olacak.

Ben de Şükrü Sökmen'e(:)

-“Başüstüne yazayım” dedim. Ve(:)

-“Hatay’da bir Cemiyet(-i) Hayriye teşkil edilmiş. Bu cemiyetin dağılmasınba¹³¹ Hatay’a mektup isterim” dedi.

Bunun üzerine Lâzkiye’ye, Antakya’ya yedi mektup yazdım Vali’ye verdim. Kendisi bizim Türk konsolosu vasıtasıyla Lâzkiye’ye gönderdim¹³². Bu suretle Lâzkiye’den gelecek olan heyet gelmedi.

Memleketime ve vatana Hükümet’e bir hizmeti yapmış bulunduğum halde Hükümet(-i) Milliye’imiz geldiği vakit Fransız Hükümeti’nde bana yapılmış olan zarar ziyanları takdir etmek için Vilâyet tarafından Hız(d)ırzâde Ali Efendi ve Sahame Zaza Salih Efendi tayin edildiler. Bu iki zat vukubulan zararları tespit ettiler. 27780 lira imzaları Hükümet’e takdim ettiler. O vakit Vali Hilmi Bey(:)

-“Bu senin zararın. Verilmek üzere Ankara’ya yazaca(ğ)ım. Gerek zararların(ma) gerek bu hizmetlerin(m)e mukabil mükâfa(a)t verilecekken fenalık muamelelerinden başka bir şey görmedim. Halk (Parti) Hükümeti mükâfa(a)t(!) olarak gayrı meşrû üç yüz lira benim üzerime taahkküh¹³³ ettirmişlerken ve bu borç hakiki bir borç olmadığı için maliyenin tem(y)iz dairesine tem(y)iz etmişim. Bu tem(y)iz gelinciye kadar beklemiyerek beni bir ay hapsedtiler. Bu suretle mükâfa(a)tımı aldım(!).

Demokrat Partisi kurulmaya başladığı vakit ben ve oğlum Zekeriya Fethi ve bütün Hallaç Ailesi’ne mensup olan fiilumum¹³⁴ Demokrat Partisi’ne iştirak etmek için Mersin, Karaduvar, Kazanlı, Adanalı(oğlu) Köy(ü) bütün bizim Arap âlemi milletine mensup olan(ları) bu partiye iştirak ettirmişimdir. Bu hususta hep vatanın selâmeti, Hükümet’in yararına yapmışımdır.

Sonuç

Mersin ve yöresinin işgal edileceği söylentileri duyulduğu andan itibaren, yöre halkı protestolarla tepkisini dile getirmeye çalışmış, işgali takiben

¹³¹ “dağılması için” olmalı.

¹³² Gönderdi.

¹³³ “tahakkuk” olacak.

¹³⁴ bil’umum” olmalı.

de subay ve emekli subaylar, yedek subaylar, her rütbeden erler, çiftçi-köylü, esnaf ve halkın her kesiminden insanlar, işgale karşı Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetleri kurmuş, Kuva-yı Milliye adı verilen milis müfrezeleri oluşturmuşlardı. Büyük önder **Mustafa Kemal Atatürk**'ün Samsun'a çıkması ve sonrasında gerçekleştirilen Erzurum Kongresi'ni takiben; Sivas Kongresi'nde, Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetleri, Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmiş, işgal altında olsun olmasın her yerde işgalcilere karşı Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetleri kurulması, bunların birer karar defteri tutmaları ve birer milli müfrezeye oluşturmaları yönünde karar alınmıştı. Ayrıca; Kasım 1919 Sivas Komutanlar Toplantısı ve Aralık 1919 Kayseri Komutanlar Toplantısı sonrasında yöreye Kuva-yı Milliye Cephe Komutanları atanmıştı. Atatürk'ün emriyle Mersin Batı Cephesi Kuva-yı Milliye Komutanlığı'na atanan Yüzbaşı Emin Arslan (Resa), Konya'dan Mut İlçesi'ne gelerek; Mut'ta Maa Ermenek Dördüncü Umum İlçe Müfrezesi Kuva-yı Milliye Kumandanı Binbaşı Mehmet Emin (Mengenli) ile birlikte ilçe, belde ve köylerde Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetleri kurulmasına, milli müfrezeler oluşturulmasına destek vererek Kuva-yı Milliye'yi toparlamış, 1920 yılı bahar mevsiminde, Silifke ve Erdemli üzerinden, Mersin yönünde ilerleyerek Fransız karakollarını ele geçirmişti. Yörede Kuva-yı Milliye ile Fransızlar arasındaki çatışmalarda yenilgiye uğrayan Fransızlar, Mersin ve Tarsus merkezlerinden çıkamaz hale getirilmişti.

Bunu takiben; yörede tutunamayacaklarını anlayan Fransızlar, önce Mayıs 1920 sonlarında Geçici Mütareke istemiş, bu istekleri kabul edilmişti. Bir ay sonra bu mütarekeyi bozarak, bir süre daha savaşı sürdüren Fransızlar, bu kez de başarı kazanamayınca yeniden anlaşmak istediler. 20 Ekim 1921'de Ankara Hükümeti ile Ankara Antlaşması'nı imzalayarak, 3 Ocak 1922'de, maşa olarak kullandıkları Ermenilerle birlikte, Mersin ve yöresini terk ettiler.

Hallaçzade Ahmet EFENDİ
1919 - 1922

Ben Ahmet Hakkı tarih hocam
dair loma vaka kutubumuz olan hadis
lar. Hükümetine ve tarih müdürlüğüne tah-
sin edilmek istiyor edersin.

1987 tarihinde emeklilik ve vaka
büyümlerine mersinin bulduğı ayatlarına
ziki kitap kitap birini sadece ayatına
girmişim. 328 mevsim. Hayvan, Kur'anı
okudum, eyalet ekim aylarında bel.
diğer ziyareti vakaletini yapmış bun-
ları duvar. Ve o müddet garfında Ede
Yapırdı. 1990 yılında kuruluştaki müddetini
yeni form önünden geçmiş olan yola
çatır meş. bulmuşum. Bu müddet
çok yordanda, bir çok garfında 1990
diken yordandımın. Bulduktan sonra 1992
ve 1993 tarihlerinde ikinci sefer
Beldiyeğe sikişika atıldım.
O tarihte ikinci sefer laka

almamı lakin uygun-locdu. Ve belki.
dışının veyurinde bir akıe vabide
almadığı 1947-1950 yılları

resmiye ile şabit oldu. Belediye
riyasetine geçtikten sonra iki üç ay
gözetim yapıldı. Bütün memurların maaş
larını verildikten sonra veyurde para
arthritis meya ve belaki getiren işlemler
başlıyıp ayrıldım. Vabide Belediye
mün bantlarda 70.000 lira paron ald
günün belaki dim. Belki dışın 15m
diki selge ve paron keli alan yarı Bel
kiye seferlerinden evvel 13im tah. edilip
bir mirda bantlar dörd tozuna bir
dünor işora ediliyor idi. O sırada
seferden veyurde işlemler dünde.
vabide.

İşgal bantlar bantlardan bir
kol yarı ekle selajleri sirsulubur
işlemler edilecek için bantlar veyurde bir
tekerer yığılı. Bantlar dündemeyip ve
bu emir konumı bantlar dündemeyip

diye riyasetine vabide belaki.
ve riyaseti yapmış bantlardan
Bantların müddet
gözetim mabulde bir çok
işlemlerinde yalovun çok fazla
işlemlerini işlemler ediliyor. Bu
bantların. Hâzırda sefer Fransı
iki teli gama vanda 1934 ve 1935
sonlarında Belediye riyasetine
indirip ediliyor. Dündemeyip işlemler
ve yalovun bantlar bir işlemler
ediliyor bantlardan. Ve belki günde
yani caddelerimizi kullanıyor.
Salon bantların yalovun ediliyor.
Dündemeyip işlemler bantları
kemisti yalovun bantlardan.
Dündemeyip Belediye riyasetine get-
tiriyor bantların bantları memur-
ların mabulde işlemler üç ay

evlerinde bulunan dem. Bunun içine de
Fransız kumandanı yamur bekliyor.
ye geldi. Ve Lona & Nün. Hal yeri.
ni toluin ekini yosun d? dedi. Senok
& Kanni sehid de belediye idareleri et.
niş alıp, cenininde isaat yosun ev.
nun için her her haki toluin ek-
mını dedim Bunun içine kumandan
Enfiş pıvı ve Lona & Nün
iki dedik anında şen sığ konun.
dun d dedi. u Ben etki konun. Dikim-
yosun dedi. Bunun içine amelembi
Ağıf diyorun her haki evden
mekkureye sükubtim. Mükeme
ve serekte konun vevise versin.
Ve o serekte konunun evden
moleke maye gön dirdim. Lona Nün.
met midle yonuz gelin cıvı keles
sükte midle sükimmiş. O serekte
her haki yosun. sükubtim Lona
dem.

1888 tarihinde Remoing

metubiminde her emeni aileri her
muyor da ve her ailerin heri
Bakrus isminde ve in tonede sükub
alup basit. Vahredim Vektör
cauklar aldiye ve sükubta
hakes igleri anında her münasle
ve saminin yed aldyından sükubta
ig yig yimmi dörd biriminde afusosa
aldyınan güiründe anlara gıvıy du
lindim. Herlerde sükubta anlar
her maldup geldi. Her maldup her
dular ve emeni sükubta her
dela. Bunun içine sükubta her
yolundan ayvıvı gıvıvı sükubta
Lona & Nün, ye gidi yosun dedi.
Dedim in; - Sükubta her
konunun her sükubta her
her sükubta emeni sükubta her
muki mükem her sükubta her
Bunun için her her gıvıvı sükubta
dedim.

Bunun içine her sükubta
ve her her sükubta sükubta
dela. Ve Lona

son büyük yalınca değirmen
 bunun için mehdunke yapıldı
 sava oldu yapıldı. Çakır sandan
 sanıya bunun sığılmasını rica
 ediyorduk...
 Hınısca sığılma yapmanın
 kendileri ve vadedilmiş bunun
 işine mehdunke için...
 yapıldı. Sığılma yapıyor.
 * Buğdaydan tahrik halinde
 emeni belediye tarafından yapıldı
 * bu bidedem sığılma bu mek.
 bütün gündüzün bütün emeni
 bekledi. Toprakta bulunan
 emeni mülki. 7 aydan sonra
 piyade 31 ve 82 terhisler hükü.
 netin abiyine isyan edince
 bunun için sığılma için
 mülkiye bunları almaya
 çalıştırdı.

Bu işin sonunda bu
 emeni istihaleci olarak atıldı.

Zindanlar. Bu sırada bu mehdunke
 buna ahudunke sava yapıldı
 dan ayrıldı bu geldi. Benim
 peşim rahmetli Mevlâ idare
 yapıyor. Beni görürse bana sor
 du. Öğrenme var ne yapıldı.
 * Bana sava çok fazla bir
 paradedi verince * dedi.
 * Sırada öğrene yapıldı
 ve öğrenmeye başladım. Öğrenme işi
 öğrenen oldu. * Bana pek mü.
 bir bir meskiye vade aldım. Bu
 mesleğin ne yapmak öğrenise
 Hınısca işi emniyetler emniyet
 * Öğrenme mureh emniyet
 * İşin emniyet yapıldı.
 Emeni gün mehdunke sava
 gitti. * Mehdunke mehdunke emniyet,
 mehdunke sava mehdunke işi
 işin emniyet yapıldı. Adana
 valisi Mevlâ sava bu mehdunke
 mehdunke sava. * Mehdunke işi
 mehdunke sava işi emniyet yapıldı.

çok çok fakir oldi. Tekli
 yemin ihtikad etti. Ve o vakit
 hükümet i: mir den bir çet
 meşamıya asken mirsin ve mirsin
 adanaya getirdi. Memleketin
 ve vatanın selameti için yemeli
 fihler ederim.

Savcı işgal hükümeti mün
 leledi niyde bulundugun zaman hüküm
 padişim suyum kurayı milliyet
 tarafundan karıldı. Memleketi niy
 lery koluca işgal kumandanı
 Eyüpi kama çet ekli mad etti.
 pından dolay. Beni çapırdı ve
 suyum ayt mer-işim asken
 kuvveti gör dırcıyız ystıy sevün
 m'ca cırcıyız arada zu heründe
 ve kaalar cık vısa kama tek.
 tek edırcısin. Ben kumandanı
 a ve vakit korokt edırcısin.
 a Yorum fagırdı. Güni Selah
 zıd kışık edı. Ben alay aske
 top lanyle muhtıy gönırcısin

Ben bu meclisi kumandan Eyüp
 abı. Bu sırada anlaşıncı kalıy
 kuradan benim) s'kimet ekliyi
 bir adanı gönırcısin. arada
 su heründe rakımlı. Kışık
 pırdı. Şeyle niyir. İdi. Gönırcısin
 atlıyım adanı Kışık fagırdı
 kendisine benim tarafında an-
 nedırcısin.

Fagırdı günü İad kışık
 Fransız asken. Top lanyle ve mitralyöz
 kışık iş talor aske yota ekli
 Bırcıyı muhtırcısin den harıy apırcı
 lan avama yemırcıye kışık adlı
 su herüne gıder. İrcısin kışık adlı
 top ve mitralyöz cırcıyız kumayı.
 Mıllı yemıy bir bir korokt kışık
 kışık adlı kışık adlı yaktın kışık adlı
 Savcı müdafa ekırcıye kışık adlı.
 kışık adlı ekli ve kışık adlı yaktı
 fagırdı ve yemırcıye güi kışık adlı.
 Güni kışık adlı kışık adlı yaktı
 munda ekırcıye kışık adlı kışık adlı
 kışık adlı ekli ve kışık adlı

eyleyemeyen bellediyemini mühtürünün
 sana işah ediyorum. Kimin işkansen
 onun kulağına verdiğim dedim.
 İncecik bir şey ve öylece bama ve
 fayda vermez. Her neyse verdim. Sen
 için bellediyemini mühtürünün
 canı yelkeni mühtürünün. Nuhun da ve
 bu işle birleşen bellediyemini mühtürünün
 dedim. Sen ve Fransız hükümetini
 cumhuriyet bayramı. Nuhun da ve Fransız
 hükümeti tarafından mühtürünün Fransız
 bayraklarıyla döndükten. Sana ermeniler
 gelmiş. Sana ermeniler. Mühtürünün
 ve diğer arkadaşlarıyla beraber yuvarla ve
 bellediyemini mühtürünün. Altı altı ermeni bay-
 raktır ve her dükkânı elli bayrak ermeni
 mühtürünün. Altı altı bayrak ermeni bellediyemini
 yepyeni bir şey ve bence her bayrak-
 lar mühtürünün. Sana da ermeni bayrakları
 her bellediyemini mühtürünün. Sana.
 bellediyemini mühtürünün. Sana.
 Altı sen mühtürünün bayramı Fransız da
 gelmiş. Sana her mühtürünün. Sana.
 İncecik bir şey ve öylece bama ve

bir şeyler her mesele işkansen herine
 bir dedim. Sana işkansen Fransız
 mühtürünün. Sana işkansen ve bence
 bir şeyler herine mühtürünün bellediyemini
 bayraklarla döndükten. Sana ermeniler
 gelmiş. Sana ermeniler. Mühtürünün
 ve diğer arkadaşlarıyla beraber yuvarla ve
 bellediyemini mühtürünün. Altı altı ermeni bay-
 raktır ve her dükkânı elli bayrak ermeni
 mühtürünün. Altı altı bayrak ermeni bellediyemini
 yepyeni bir şey ve bence her bayrak-
 lar mühtürünün. Sana da ermeni bayrakları
 her bellediyemini mühtürünün. Sana.
 bellediyemini mühtürünün. Sana.
 Altı sen mühtürünün bayramı Fransız da
 gelmiş. Sana her mühtürünün. Sana.
 İncecik bir şey ve öylece bama ve

yavaş yavaş ve evreni tayyidelerim
 müddetinde demondan çıktım. O vakit
 bütün Türk milletini bana vakt eden
 bir için ben buna katıyım kabul
 edince sen kendi için senden emir
 verince benim mekâmatım atıyınca
 sen kendin emir ver. O vakit bana
 dedi fak bir vakit din. Sen
 mevrâda emirsen öbür emir işçisine
 kumandanı yandırdım. Öbürleri gitti.
 Savaşa emir verdim. Bana vakt
 işini gördüm ve üç gün geçirdim
 hayatta. Salkınlar kalktı. Ben emir
 verdim. Gelir dükkanı geldi. Geri gitti. Öbür
 bir. Bütün bir müddet savaşa katıldım.
 seni ben mevrâda emir verdim.
 o vakit emir verdim. Bütün savaşa
 müddet ve kadet müddet ve mevrâda
 müddet ve emir müddet ve Namık Noy-
 fânî. Savaşa katıldım ve mevrâda emir ve
 öbürleri için emir verdim. Bütün mevrâda emir
 verdim. Emir verdim. Bütün emir verdim. Türk
 müddet verdim. Bütün emir verdim. Bütün
 mevrâda emir verdim. Savaşa katıldım. Bütün
 ve kadet müddet mevrâda emir verdim.

yemine gelmeler ve bana kadet müddetinde
 mevrâda emir verdim. Bütün mevrâda emir
 verdim. Emir verdim. Bütün emir verdim. Türk
 müddet verdim. Bütün emir verdim. Bütün
 mevrâda emir verdim. Savaşa katıldım. Bütün
 ve kadet müddet mevrâda emir verdim.

